

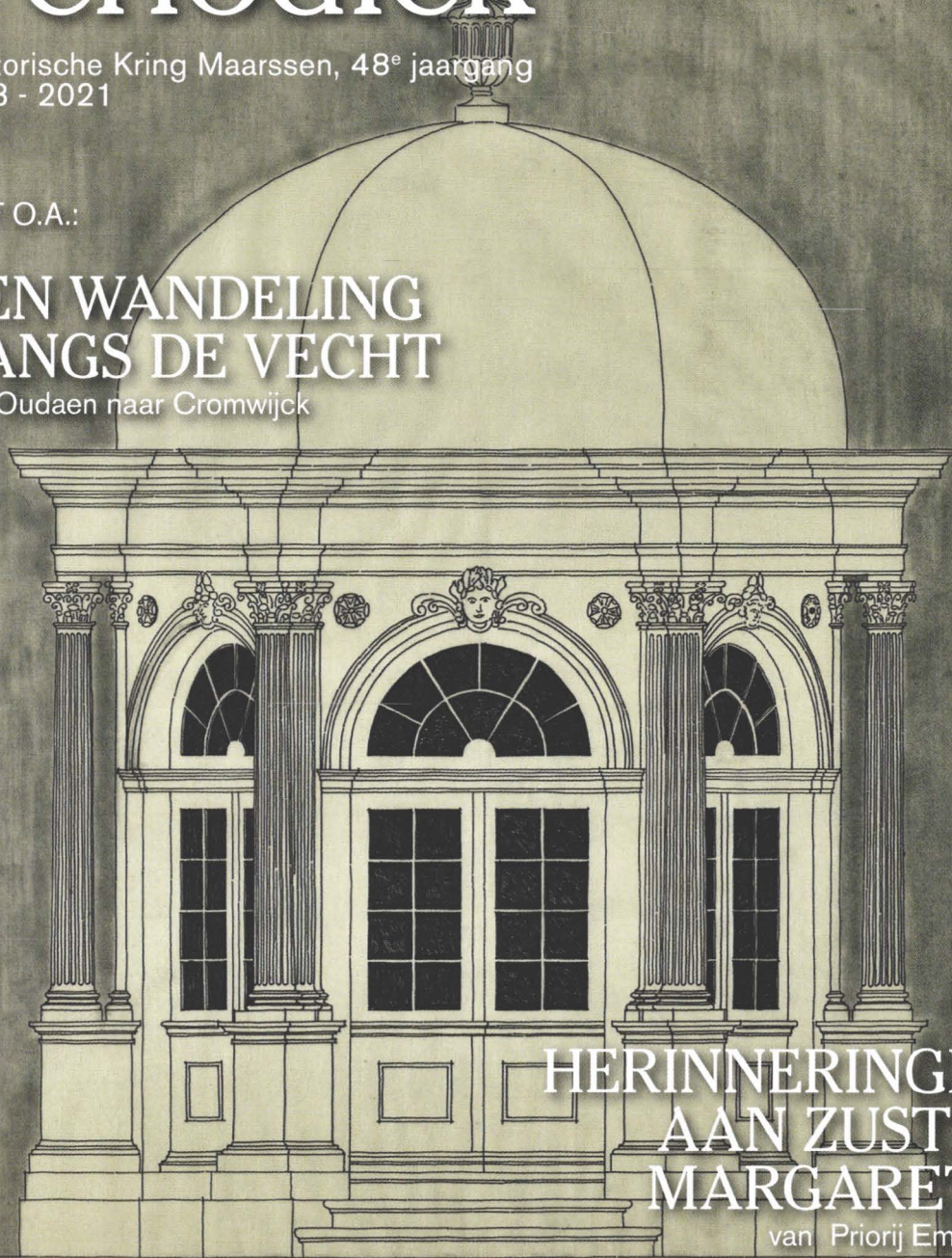
Periodiek

Historische Kring Maarssen, 48^e jaargang
nr. 3 - 2021

MET O.A.:

EEN WANDELING LANGS DE VECHT

van Oudaen naar Cromwijck



HERINNERINGEN AAN ZUSTER MARGARETH

van Priorij Emmaus

DE KOEPEL VAN VECHTOEVER

RESTAURATIE VAN DE KOEPEL VAN
TE MAARSSSEN.
NIEUWE TOESTAND THEEKOEPSEL.
SCH. A. L. 1:20. DEC. 1861.
ARCH. W. STOKER.
GEN. H. L. K. STR. 11 UTRECHT.

BT-010227

6810



Door erkend scharrelees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE



radio en t.v. speciaalzaak



elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081



Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken



anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Interim bestuur:

Hans Kuijl, voorzitter

Rob Franse, vicevoorzitter

Arie van Ginkel, secretaris

Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168,

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Ronald van Tongeren, penningmeester

Hans van Bommel, Bert de Ruiter.

Ledenbeheer:

Jantien de Ruiter

e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl tel.: 0346-563599

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014)

Leden van verdienste:

Drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haften-van Rijswijk (26-02-2015), mevr. R. Tijhuis (10-03-2016)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Weele (secretaris),

Piet Gentenaar, Bert de Ruiter, Herman Schols,

Els Sonneveld, Ria Tijhuis.

Kopij zenden aan: Jan Simonis,

e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl

Voor verkoop losse nummers: Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, tel.

0346-563599

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 15 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Jantien de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599 en e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl

Eventuele stortingen op ons rekeningnummer

NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

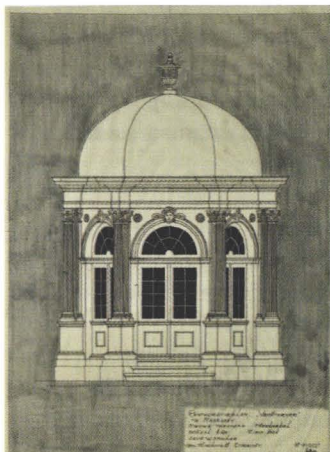
Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden.

inhoud

- 83 Colofon en Inhoud
- 84 Kringnieuws
- 87 Een wandeling langs de Vecht van Oudaen naar Vechtenstein
Deel 1: Van Oudaen naar Cromwijck
- 99 Herinneringen aan zuster Margareth van Priorij Emmaus
- 105 CZOV Excelsior, de oudste vereniging van Maarssen, is niet meer
- 108 De koepel van Vechoever
- 112 Bistro Belle en Het Oude Regthuys: van recht tot gerecht
- 117 Uit de Oude Schoenendoos Deel 87

op de cover



Ontwerptekening voor een restauratie van de koepel van Vechoever met toevoeging van een koepeldak uit 1961 door architect W. Stoker.

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 september. De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

Schenkingsen

Van de heer Henk J. Koning uit Maarssen kregen wij een complete, ingebonden jaargang (1914) cadeau van het geïllustreerde weekblad Eigen Haard.

Van mevrouw De Rijk ontvingen wij diverse foto's, waaronder van de theekoepel van Vechtoever, het buiten Endelhoven met de familie De Rijk en de boerderij aan de Bolensteinsestraat. Dank aan alle gevers.

Programma van activiteiten

Hoera, we kunnen weer plannen maken voor bijeenkomsten! Daar zijn we natuurlijk heel erg blij mee. Hieronder staat de planning t/m januari 2022. Daarbij moet direct gezegd worden dat we nog steeds in onzekere tijden leven. We gaan ervanuit dat alles doorgaat, maar hoe? Op welke afstand? Onder welke voorwaarden? Middels de e-mail HKM – ACTUEEL zullen wij dit tijdig laten weten. Daarnaast staat alles natuurlijk op onze site <https://www.historischekringmaarssen.nl>

Data

Op donderdag 28 oktober vindt vanaf 19.30 uur onze algemene ledenvergadering plaats met direct erna een lezing door Hans van Bommel. Zie de convocatie in dit Periodiek.

We hebben drie lezingen gepland staan:

Op donderdag 28 oktober na afloop van de Algemene Ledenvergadering dus, zal Hans van Bommel spreken over de Maarssense schilder en

veelzijdig kunstenaar Willem van Leusden.

Op donderdag 25 november om 20.00 uur spreekt cultuurhistoricus en HKM-lid Jan van Tongeren over de Heilig Hartkerk in Maarssen. Jan van Tongeren is een ervaren spreker met veel kennis over iconografie (symboliek in de kerkelijke kunst). Hij zal aandacht besteden aan zowel het interieur en de iconografie als aan het exterieur van de kerk. Op donderdag 13 januari om 20.00 uur spreekt oud-geschiedenisdocent en rondleider Wim Aerns over het Rampjaar 1672. Wim Aerns is een ervaren verteller over onze lokale historie. Wij zijn blij dat hij in het jaar waarin het Rampjaar 350 jaar achter ons ligt, hierover wil vertellen.

Bovenstaande bijeenkomsten worden alle gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Meer informatie over deze lezingen kunt u vinden op <https://www.historischekringmaarssen.nl/evenementen/>

Voor die tijd kunt u eerst nog genieten van de opengestelde monumenten tijdens de Open Monumentendagen op zaterdag 11 en zondag 12 september. Het programma en alle informatie kunt u vinden op <https://www.openmonumentendag.nl/comite/stichtse-vecht/>

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is 'Werelderfgoedwaardig' bevonden. Maar daarmee is het nog niet zomaar Werelderfgoed. Meer informatie vindt u op onze speciale site <https://weerbaarwater.nl/START/>

Tot slot een woord van dank aan u allen voor het in de vereniging gestelde vertrouwen. Tijdens de coronacrisis zijn we slechts één lid kwijtgeraakt en hebben we er vijftien bijgekregen. Dat geeft ons veel moed om met enthousiasme door te gaan!

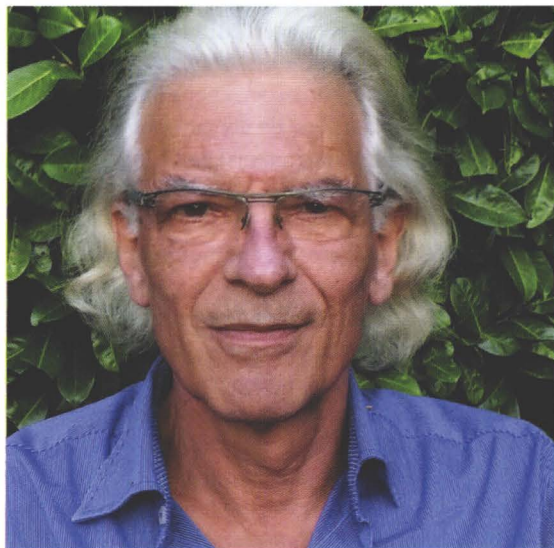
Nieuwe bestuursleden

In het Periodiek van november 2020 stelde ik onze beoogd nieuwe voorzitter Hans Kuijl aan u voor. Beoogd natuurlijk, omdat de Algemene Ledenvergadering van 28 oktober 2021 hier het laatste woord over heeft. Graag stel ik u bij deze voor aan de eveneens beoogd nieuwe penningmeester Wim Schoonderbeek.



Wim is 68 jaar oud, getrouwd met Yvon en woont sinds 1982 in Maarssen. In zijn werkzame leven was Wim accountant, evenals de huidige penningmeester Ronald van Tongeren. Tijdens zijn werkzame leven was er weinig tijd voor het sociale leven in Maarssen, maar sinds zijn pensionering is die tijd er wel. Aangezien Wim gelooft in 'learn, earn and return', is hij destijds bestuurslid en vervolgens voorzitter geworden van Gilde Stichtse Vecht. Daar heb ik Wim leren kennen als een bekwaam bestuurder en een betrokken mens. Toen we hem polsten om de nieuwe penningmeester van de Historische Kring Maarssen te worden, was zijn eerste reactie 'Leuk, maar dan wil ik wel meer doen dan alleen de financiën'. Dat kon natuurlijk, met graagte zelfs, geregeld worden. Zo is Wim inmiddels lid van de Jubileumcommissie. Binnen deze commissie heeft hij zich onder andere gestort op datgene wat er vandaag de dag zoal te zien is in Maarssen en omgeving met de

bedoeling dat straks op een interessante manier met alle leden te delen. Omdat Wim een enthousiast fietser is, vermoed ik dat hij deze zomer alle interessante plekjes van Tienhoven tot in Maarssebroek al pedalerend zal aandoen.



Als onze leden ermee instemmen, dan ga ik, Rob Franse, 64 jaar oud en getrouwd met Caroline, Wim gezelschap houden in het bestuur. Ik ga me daar bezighouden met communicatie, activiteiten en promotie. Dat ga ik doen naast mijn schrijfactiviteiten voor de Kring. Het is best uitdagend om naast al het mooie wat we al hebben, nieuwe zaken toe te voegen waarmee we, naar ik hoop, wat meer jongeren (zegge jonger dan 55 jaar oud) kunnen aantrekken. Ik zou daarbij ook best wat hulp kunnen gebruiken, bij voorkeur van mensen die zelf tot die leeftijdsgroep behoren. Wie weet dragen alle plannen rond het jubileum, wat we 'vieren' van september 2022 t/m september 2023, daaraan bij. Er zijn ideeën te over (en niet alleen bij mij), maar welke ideeën gaan we daadwerkelijk omzetten in acties? Wat ik in ieder geval hoop, is dat we bij een groter deel van onze bevolking de aandacht voor onze prachtige en historische omgeving blijvend kunnen vergroten. Daar gaan Wim en ik onze best voor doen.

Rob Franse ●

Convocatie

Donderdag 28 oktober 2021 houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst wordt gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Aanvang 19.30 uur.

De financiële jaarverslagen 2019 en 2020, de begrotingen voor 2020 en 2021, de notulen van de ledenvergadering van 28 februari 2019, evenals de jaarverslagen over 2019 en 2020 zijn op de avond van de ledenvergadering aan de zaal beperkt verkrijgbaar.

Vanaf twee weken voor de vergadering worden de stukken op onze website gepubliceerd.

www.historischekringmaarssen.nl/home/bestuur-en-organisatie/verantwoording/

Agenda

1. Opening door penningmeester Ronald van Tongeren
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen van de jaarvergadering van 28 februari 2019
4. Jaarverslagen over de jaren 2019 en 2020 van de secretaris
5. Financiële verslagen over 2019 en 2020 en de begrotingen voor 2020 en 2021
6. Verslagen van de kascommissie over 2019 en 2020
7. Vaststelling van de contributie over 2020 en 2021
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuursverkiezing (zie hieronder)
10. Activiteitenjaarplannen 2020 en 2021
11. Rondvraag
12. Sluiting

Voorzitter Ron Moers is in 2019 om persoonlijke redenen tussentijds afgetreden en ad interim opgevolgd door Hans Kuijl. Het bestuur van de HKM heeft besloten om de heer Hans Kuijl aan de ledenvergadering voor te dragen als nieuwe voorzitter. De heer Rob Franse heeft zich bereid verklaard als portefeuillehouder voor communicatie, activiteiten en promotie toe te treden tot het bestuur en tevens de benoeming tot vicevoorzitter te aanvaarden.

De heer Wim Schoonderbeek heeft zich bereid verklaard als portefeuillehouder voor het penningmeesterschap op te treden.

Na een termijn van drie jaar treden statutair af mevrouw Ria Tijhuis en de heren Jan Simonis en Henk Blaauw. Zij ambiëren geen nieuwe bestuurstermijn. Ook de heren Ronald van Tongeren en Hans van Bommel treden na een termijn van drie jaar statutair af. Hans van Bommel is voor een volledige nieuwe bestuurstermijn herkiesbaar; Ronald van Tongeren ambieert geen nieuwe bestuurstermijn. Namen van tegenkandidaten kunnen tot één week voor de vergadering bij de secretaris ingediend worden: secretaris@historischekringmaarssen.nl

Na de pauze: Lezing over de schilder en veelzijdig kunstenaar Willem van Leusden door Hans van Bommel.

Niet-leden zijn welkom bij deze lezing. Zij betalen vijf euro entree. Ook mogen zij aanwezig zijn bij de jaarvergadering, maar zij hebben geen stemrecht.

Het bestuur hoopt velen te mogen begroeten op deze avond in de Open Hof.

Namens het bestuur, Arie van Ginkel, secretaris

Van Oudaen naar Cromwijck

Hans van Bommel

*'Aldus verthoonen de Wooningen,
Hofsteden, en Ghebouwen,
gelegen aende Noord-oost zyde vande Vecht,
Van 't Huys 't Oudaen
langs de Heerlycheyt van Maersseveen
tot aen Vechtesteyn'.*

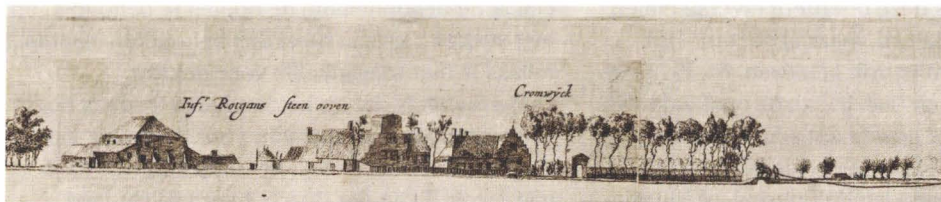
Een prent uit 1650 met deze tekst inspireerde mij enkele jaren geleden om ruim 350 jaar na het verschijnen ervan een deel van de afgebeelde Vechtoever nog eens af te lopen om te zien wat er veranderd is in die eeuwen en om de bijzonderheden ervan nader te beschrijven. Over deze wandeling van Cromwijck tot de Kaatsbaanbrug heb ik toen een lezing gehouden voor de leden van de HKM en ik heb er later twee artikelen over gepubliceerd (Periodiek, nr. 1-, en 2-2017). Mij is daarna diverse keren gevraagd om ook de twee niet behandelde delen van de prent te bespreken: het deel van Oudaen tot Cromwijck en dat van de Evert Stokbrug tot Vechtesteyn (zie afbeelding 1). Ik heb daarom toch nog de twee genoemde delen

van de bebouwing langs de oostoever van de Vecht 'afgewandeld'. Hieronder volgt een verslag van mijn bevindingen. U kunt de gezamenlijke artikelen als gids gebruiken voor een wandeling van vier à vijf kilometer langs de Vechtoever. Let u wel op het drukke verkeer op het Zandpad.

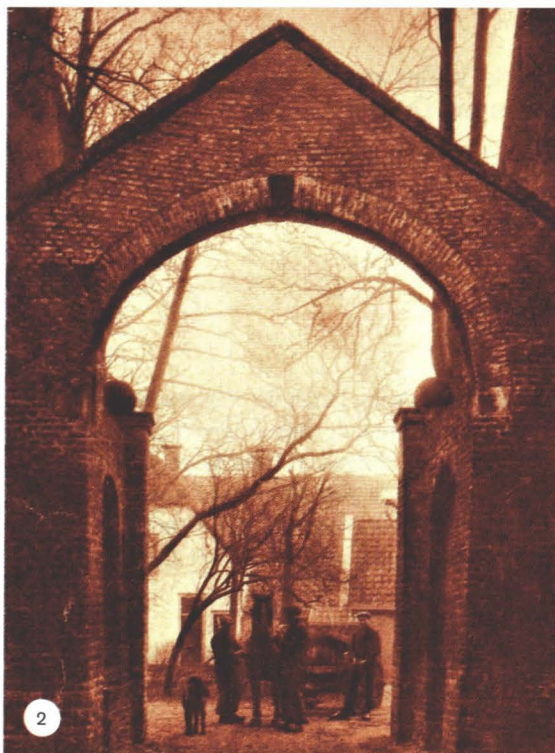
Oudaen en omgeving

Oudaen is het eerste gebouw dat op de prent van 1650 staat afgebeeld (zie afbeelding 1). Het is het oudste, nog bestaande kasteel in de Vechtstreek met een lange en rijke bouw- en bewoningsgeschiedenis, waaruit we enkele gebeurtenissen nader belichten.

Die geschiedenis begint omstreeks 1280 wanneer in opdracht van Hendrick van Loenersloot een versterkte woontoren wordt gebouwd op de Vechtoever iets ten zuiden van Breukelen met het doel de scheepvaart op de Vecht te controleren. Er resteren nog enkele muren uit die tijd: die zijn maar liefst twee meter dik! Ook de uit kloostermoppen opgebouwde toegangspoort dateert uit



De bebouwing van de oostelijke Vechtoever van Oudaen tot Cromwijck. Uitsnede uit de ets De bebouwing van de oostelijke Vechtoever van Oudaen tot Vechtenstein rond 1650. Collectie Universiteitsbibliotheek Leiden.



De uit kloostermoppen opgebouwde toegangspoort van Oudaen, waarvan het bovenste deel in 1950 werd verwijderd. Op de achtergrond de boerderij. Utrecht in Woord en Beeld 1934.



De zogenoemde Laan van Duuring, een 150 jaar oude wandelallee ten zuiden van Oudaen. Foto Bert de Ruiter.

die beginperiode en zou een onderdeel geweest kunnen zijn van een ommuurde voorburcht. In 1950 is het bovenste deel van deze poort verwijderd omdat men bang was voor instorting (zie afbeelding 2). Rond 1300 stonden aan weerszijden van de toegangspoort bouwhuizen (voorgebouwen van het kasteel). Deze huizen hebben diverse functies gehad, zoals tuinmanswoning, koetshuis, orangerie en stalling voor paarden en koeien. Het zijn nu twee wooneenheden die particulier bewoond worden.

Vanaf 1300 heeft er in de directe nabijheid van het kasteel een boerenhofstede gestaan. In de loop der eeuwen is deze boerderij diverse malen verbouwd en vernieuwd, maar al die tijd – tot omstreeks 1975 – in bedrijf gebleven. Na 1975 verrees er een agrarisch bedrijf aan de oostzijde van Oudaen. Dit had tot gevolg dat een 150 jaar oude, haaks op de Vecht staande wandelallee ten zuiden van Oudaen, de zogenoemde Duuring- of Niftarla-

kelaan, gekapt dreigde te worden. De laan bestaat uit eiken en essen en een voormalig geriefbosje, het Spijkerbos (zie afbeelding 3). De naam van de laan is ontleend aan de familie Duuring, eigenaren van Oudaen in de negentiende eeuw. Zij hebben deze wandelallee aangelegd.

Veel later, in de periode 1990-1995 is er veel te doen geweest over de dreigende kap van de laan en het Spijkerbos. De laan zou het functioneren van het agrarische bedrijf belemmeren en de kosten van het onderhoud van laan en bosje werden ook bezwaarlijk gevonden. De omwonenden en organisaties als de Vechtplassencommissie zijn toen een actie begonnen om de bomen te behouden én met succes. De laan bleef dus behouden, maar is helaas niet toegankelijk voor publiek.

Opmerkelijk is dat op het landgoed Oudaen nog een weg loopt. De opdracht voor de aanleg van dit pad ten noorden van het huis kwam in 1674 van Jacob II van der Burch, heer van Oudaen.

Het pad wordt daarom aangeduid met de naam Heer van Oudaensweghie. De weg loopt ongeveer parallel aan het Zandpad en kwam aanvankelijk aan beide zijden daarop uit. Het pad is op veel topografische kaarten te zien en is deels nog aanwezig, maar helaas ook niet toegankelijk. De functie ervan is niet duidelijk. Was het bedoeld als alternatieve route voor het Zandpad langs de Vecht omdat dit pad slecht begaanbaar geweest zou zijn in natte perioden? Er zijn twijfels over deze verklaring.

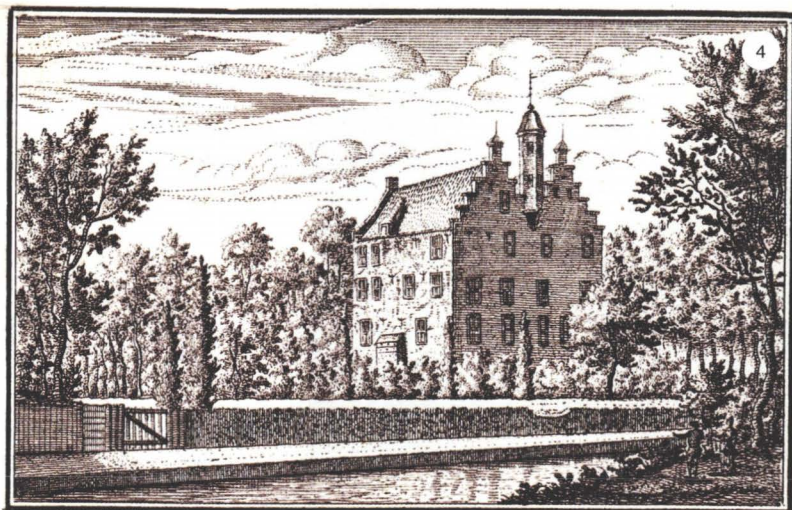
Bewoners en veranderingen aan het huis

Ten tijde van het geslacht Van Drakenborch – dat Oudaen van 1451 tot 1578 in bezit had – is het gebouw aan de noordzijde geleidelijk vergroot en ontstond de noordelijke vleugel van het gebouw. In deze periode werd Oudaen erkend als riddershofstad. Dit bracht bepaalde voordelen met zich mee, waaronder belastingvrijdom en het lidmaatschap van de Staten van Utrecht, dus politieke invloed.

In die tijd besloeg het totale grondbezit van Oudaen een oppervlakte van 45 morgen; dat is 372.600 m² (1 morgen is 8.280 m²). Daar kun je ruim 74 voetbalvelden op aanleggen. Het grondgebied liep van de Vecht tot aan de Zogwetering in het oosten en van de boerderij Oud Klarenburg

aan het Zandpad tegenover Nijenrode tot aan het Tienhovens kanaal. Het terrein bestond uit bouwland, weiland, boomgaard en bos.

Het hangtorentje aan de voorkant (de westzijde) dateert uit de periode 1600-1625. De laatste grote uitbreiding vond plaats aan de oostzijde in de periode 1578-1689 toen het kasteel bewoond werd door de families Van Sneek en Van der Burgh. Het jaar 1672 staat in onze geschiedenis bekend als het rampjaar. Dat was het ook voor de Vechtstreek, maar niet voor kasteel Oudaen (zie afbeelding 4). De binnengevallen Franse troepen vernielden toen vele kastelen in de Vechtstreek, maar Oudaen werd slechts licht beschadigd. Over de reden daarvoor, is niets met zekerheid te zeggen. Een verklaring zou kunnen zijn dat de bewoners inderdaad de door de Fransen opgelegde brandschatting (afkoopsom ter voorkoming van het in brand steken) betaald hebben. Van Joan Huydecoper is bijvoorbeeld bekend dat hij Goudestein voor brandstichting heeft behoeft door de som geld te betalen die de Fransen verlangden. Het kan echter ook zijn dat het kasteel niet in brand is gestoken omdat een Franse bevelhebber zich erin had gevestigd. Een laatste mogelijke verklaring is: de toenmalige bewoners, de familie Van der Burgh, stonden bekend als zeer trouwe katholieken.



Het Huys OUDAEN aen den Vechtstroom schuyns over 't huys te Nieuwenroden soo als het sich in den Jaere 1719 noch voordeet sinde voorzien met een seer vermaekelike omtuining en schm.

'Het Huys Oudaen' begin achttiende eeuw. Tekening van A. Rademaker uit 1719.

Van 1807 tot 1827 is Oudaen in bezit geweest van de in Amsterdam wonende Hendrik Jacob Ort van Nijenrode die het kasteel als buitenhuis gebruikte. Na zijn dood verkocht zijn weduwe het kasteel aan Gerrit Duuring. Wat hij naast het kasteel aan opstallen kocht, is op te maken uit het veilingbiljet: tuinmanswoning, koetshuis met stalling voor acht paarden een hooi- en havenzolder, een gebouw geschikt voor gebruik als oranjerie en een kapitale boerenhofstede bestaande uit een huis, ruim achterhuis en stalling voor 19 koeien en 13 paarden, een bakhuis en een schuur waarin stalling voor 20 stuks vee.

Gerrit Duuring werd als eigenaar opgevolgd door zijn zoon Gerard, die op zijn beurt Oudaen vermaakte aan zijn dochters. Zij hielden Oudaen niet

in de familie, maar verkochten het in 1889. In de periode Duuring (1827-1889) is er veel gebeurd. Het kasteel en de opstallen werden grondig gerestaureerd en aan de noordzijde van het kasteel werd een parkbos aangelegd. Er is in deze periode iets merkwaardigs gebeurd, want rond 1840 werd de voorgevel van het kasteel bekleed met witgeverfde, horizontaal aangebrachte planken (zie afbeelding 5). In 1976 werden deze weer verwijderd. Een overtuigende verklaring voor het aanbrengen van deze houten voorgevel ontbreekt. Er is een verhaal dat zegt dat tussen Nijenrode en Oudaen een strijd was ontstaan, die gewonnen werd door Nijenrode. Oudaen moest vervolgens als straf en ter vernedering (?) de voorgevel van planken voorzien. Er is een minder romantische verklaring mogelijk. Wellicht



Foto C. Steenbergh.

DE RIDDERHOFSTAD OUDAAN TE BREUKELLEN.

Oudaen met houten voorgevel.
Tijdschrift Buiten uit 1914.

heeft men het hout aangebracht als isolatie ter verbetering van het wooncomfort of als bescherming van de buitenmuur, bijvoorbeeld vanwege slechte voegen en/of waterdoorslag. Het hout zal niet aangebracht zijn ter verfraaiing, want dan was het ook wel op andere muren aangebracht. Het past natuurlijk niet bij een kasteel.

De familie Duuring had nog meer tegenslagen. In de periode 1848-1850 werd het fort Tienhoven gebouwd in het kader van de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De grond daarvoor behoorde tot Oudaen. Duuring wilde het stuk grond niet afstaan, maar het werd vervolgens door de staat onteigend.

Van 1889 tot 1971 is het kasteel in bezit geweest van de familie Willink van Collem (van Gunterstein)

en de familie Quarles van Ufford, die het door vererving in handen kregen. Daarna wordt de familie Dukes-Greup de eigenaresse. In deze periode onderging Oudaen een grondige restauratie. Mevrouw Dukes-Greup heeft veel onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het kasteel. De resultaten heeft zij beschreven in haar proefschrift 'Vecht en Veste'. In de twintigste eeuw werden alle landerijen en opstallen van Oudaen verkocht. Het kasteelgebouw, de slotgracht en het noordelijk parkbos vormen nu nog het totale bezit van het kasteel Oudaen.

Kees Klap (1913-1991), schoolmeester en dichter uit Oud-Maarsseveen, schreef in 1995-1996 een cyclus van gedichten over de Vechtstreek, waarin ook een gedicht over kasteel Oudaen.



Het buiten Silversteyn, gelegen aan de oever van de Vecht, is ten tijde van deze foto de residentie van de burgemeester van Breukelen, jhr. mr. Roëll.

Utrecht in Woord en Beeld 1934.

Het buiten „Silversteyn”, gelegen aan de oever van de Vecht, is de residentie van den burgemeester van Breukelen, Jhr. Mr. Roëll.

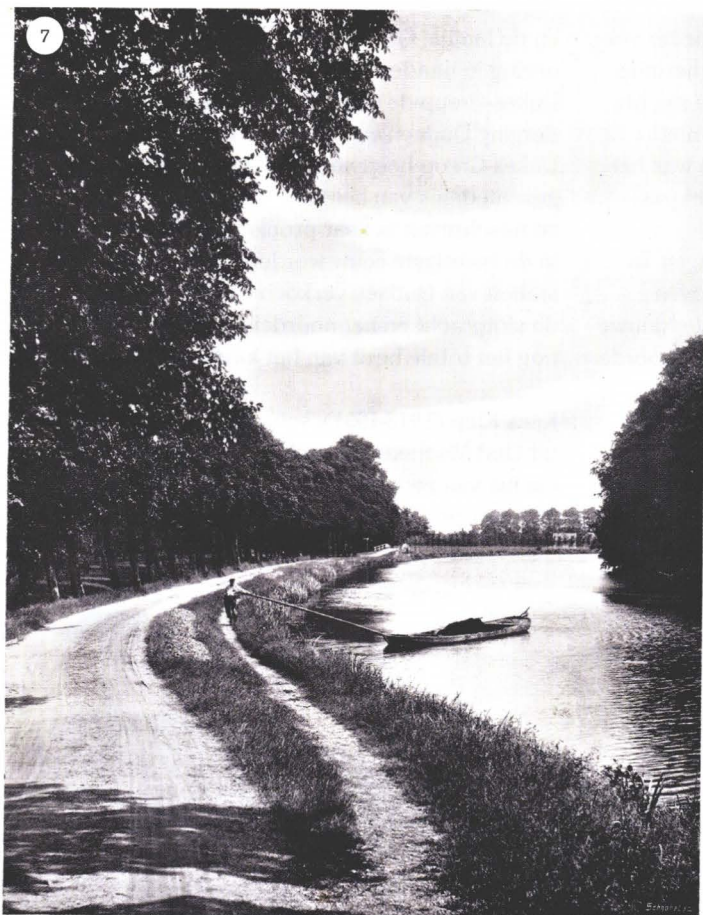


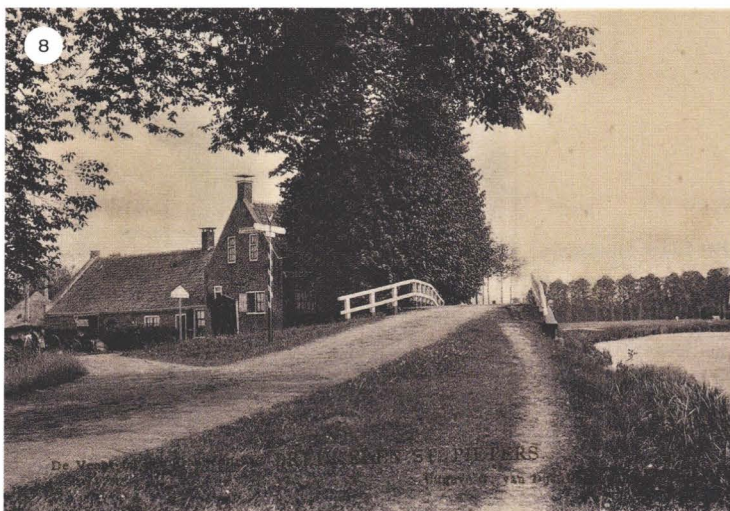
foto C. Steenbergh.

DE VECHT BIJ BREUKELEN.

DE AFBEELDING VAN DIT VREDIG HOEKJE BIEDT EEN TREFFENDE TEGENSTELLING MET HET OORLOGSRUMOER, DAT IN DEZE ANGSTIGE DAGEN IN HET GROOTSTE DEEL VAN EUROPA ZIJN WANKLANKEN DOET HOOREN.

Het Zandpad ter hoogte van Oudaen met zicht op de brug bij de Kraaienestersluis. Duidelijk zichtbaar het jaagpad als strook langs het Zandpad. Rechts op de achtergrond het buiten Himsma. Opname uit 1914. Collectie Hans van Bemmelen.

De brug over het Zandpad ter hoogte van de Kraaienestersluis. Links de weg naar Tienhoven en de hofstede Het Kraayenest. Let op het bruggetje: de rechterleuning is afgeschuind om te verhinderen dat de lijn van het jaagpaard blijft haken. Prentbriefkaart circa 1910. Collectie Hans van Bemmelen.



RIDDERHOFSTAD OUDAEN IN DE HERFST

*Een grijs kasteeltje achter 't gele blad,
Een stoep, een ophaalbrug, een kleine toren,
Ik luister, speels weerklinkt een helle horen,
De ridder komt, de honden blaffen op het pad.*

*De ridder komt, de ridder is een boer,
Hij draagt de geuren van de herfstdag mede
en handhaaft trouw de landelijke vrede
want zijn vermaard geslacht is vroom en stoer.*

*Het zwaard telt hier nu minder dan de ploeg,
Schilden en speren buigen voor de spade,
Ridder en boer delen in de genade,
Een oogst van vrede, die de akker droeg.*

*Dit is voorbij! Misschien is 't nooit geweest.
Zal echter zonder kinderlijke dromen
Wel ooit een hart tot laatste vrijheid komen?
Ridderhofstad: een naam rijk als een feest.*

(Toelichting: Het kasteeltje ligt in een krans van boerderijen)

Voor we onze weg vervolgen, doen we nog twee uitstapjes. Het eerste brengt ons naar Utrecht waar immers ook een kasteel Oudaen staat. Hoe zit dat? Het versterkte, stenen stadskasteel Oudaen aan de Oudegracht 99 in Utrecht werd in opdracht van de familie Zoudenbalch rond 1280 gebouwd in een tijd dat alle huizen in de stad nog van hout waren en bedekt met een rieten dak. Tegen het eind van de veertiende eeuw kwam het kasteel in handen van Dirck Taets van Oudaen. Hij kreeg het van zijn vader in 1395 als huwelijksgegeschenk. Stadskasteel Zoudenbalch werd – toen de heer van Zoudenbalch vervolgens een nieuw huis liet bouwen eveneens met de naam Zoudenbalch – voortaan Oudaen genoemd.

Het tweede uitstapje leidt ons van Oudaen even terug richting Breukelen. Net voorbij Schulp Vruchtsappen en pal tegenover Nijenrode staat de mooie, witte villa Silversteyn uit 1930 (zie afbeelding 6). Veel Maarssenaren kennen een ander Silversteyn: het koetshuis van Goudestein uit de zeventiende eeuw. Hoe komt het Breukelense Silversteyn aan zijn naam? De verklaring is simpel. Het huis is gebouwd in opdracht van de burge-

meester van Breukelen, jonkheer mr. M.H. Roëll. Hij was burgemeester van 1930 tot 1946 en was getrouwd met jonkvrouwe J.E. Huydecoper. Op haar advies werd de burgemeesterswoning Silversteyn genoemd. Het pand was jarenlang in gebruik bij Nijenrode.

We vervolgen nu onze weg richting de Kraaienestersluis (zie afbeelding 7). Op de prent van 1650 zien we dan naast Oudaen nog een boerderij liggen, vervolgens een bruggetje (nu vervangen door een duiker onder het Zandpad) en dan een parkbos tot aan de Nieuweweg (zie afbeelding 1). Het parkbos is er nog steeds, maar nu staat even ten zuiden van de Laan van Duuring een ingangspartij met de naam Nijen Veght met daarachter allerlei opstallen en een woning. In het verleden lag hier een boomgaard met een appelschuur en een koelcel van fruitteler Jonker, bekend om de kwaliteit van zijn fruit.

Tienhovens kanaal en Kraaienestersluis en -brug

Het Tienhovens kanaal, vroeger de Tienhovensche Vaart, is een eeuwenoude, aangelegde waterloop die ooit de afscheiding vormde tussen het Tienhovense en het Breukeleveense deel van de veenontginningen. In de zeventiende eeuw was de Tienhovensche Vaart belangrijk voor de afvoer van turf naar de Vecht en vervolgens naar de steden Utrecht en Amsterdam. Bij de aanleg in 1460 moest voor de verbinding met de Vecht bij het Zandpad een doorgang gemaakt worden van voldoende breedte en een brug met een voldoende doorvaarhoogte (zie afbeelding 8). Het brugje is ook op afbeelding 1 te zien. Inwoners van Tienhoven en Breukeleven hadden het eeuwig recht op vrije doorvaart en waren vrijgesteld van tol en waterschapsbelasting.

In de negentiende eeuw werd de vaart verbreed tot een kanaal ten behoeve van een verbinding met de Eem bij Eemnes, maar aangezien turf als brandstof minder belangrijk werd, verloor het kanaal grotendeels zijn functie. In de sluismuur zit een gedenksteen met de datum 16 juni 1879, die aangeeft dat er toen werkzaamheden zijn verricht. In 1945 werd de sluis door de Duitsers opgeblazen en kwam het achterliggende gebied onder water te staan. In 1946 kon de sluis weer in gebruik worden



genomen. Het herstel leidde er wel toe dat het de status van monument verloor.

De sluis is van belang voor de drinkwatervoorziening en is daarom lange tijd in bezit geweest van het Amsterdamse Waterleidingbedrijf. In 1992 werd de in slechte staat verkerende sluis overgenomen door het Plassenschap Loosdrecht. Dat besloot in 1997 om de sluis buiten gebruik te stellen en in plaats daarvan eventueel een overtoom of overhaal (een dam met aan beide zijden een scheepshelling) te maken. Daar is veel tegen geprotesteerd onder verwijzing naar de bepaling uit 1650 die immers een eeuwig vrije doorgang garandeerde. Het Plassenschap heeft daarop besloten de sluis in zijn geheel te vernieuwen. Dat is gebeurd in de jaren 2002-2003. De kosten werden geschat op € 700.000,

De Kraaijenesterbrug is versierd ter gelegenheid van het 50-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, augustus 1948. De boog was versierd met rozen. Prentbriefkaart. Collectie Hans van Bommel.



SLANKEVECHT 1881

J. R. van WEST jr. Phot. Amateur

Dit Vechtstoombootje, gebouwd in 1872, onderhield een vaardienst tussen de dorpen langs de Vecht. De boot ligt hier bij de halteplaats Het Kraayenest op de hoek van het Zandpad en de Nieuweweg. De foto is gemaakt in 1881. Collectie Hans van Bommel.

maar het werk werd uiteindelijk aanbesteed voor een bedrag van € 1.100.000. Diverse instanties hebben financieel bijgedragen, waaronder de Europese Unie voor een bedrag van € 250.000. In mei 2003 is de sluis feestelijk, officieel geopend. Wat altijd weer spannend is voor de passerende bootrecreant: de sluis mag/moet zelf bediend worden.

De hofstede Het Kraayenest

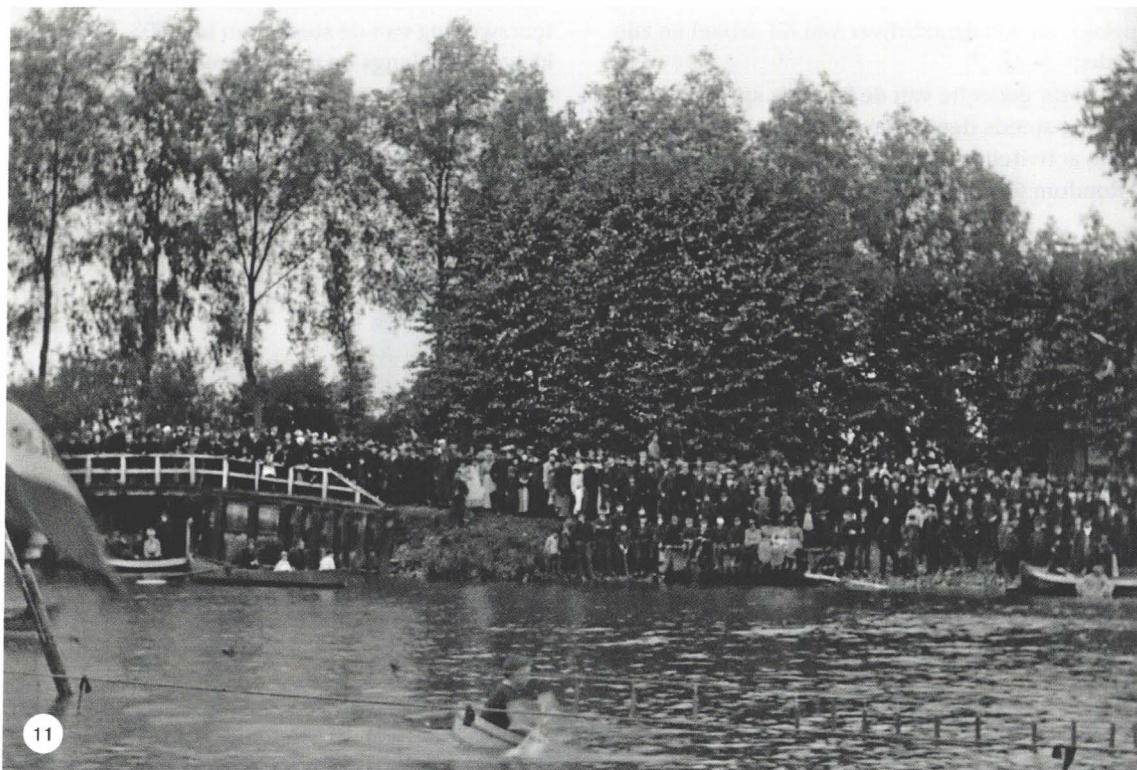
Op de prent van 1650 is deze hofstede nog niet aangegeven. Het pand is kort na 1650 gebouwd als woning voor de sluiswachter/tolgaarder. Het huidige huis dateert van rond 1730 en functioneerde achtereenvolgens als tapperij, herberg en rechtshuis voor het gerecht Breukelen-Proosdij en als polderhuis voor Breukeleveen. Van 1813 tot 1948 was er de raadzaal van de gemeente Breukelen-Sint Pieters gevestigd (zie afbeelding 8). Daarna werd het pand gebruikt als sluiswachterswoning. De laatste bewoner was mevrouw Van Schaik. In mei

1997 is het pand bij openbare inschrijving verkocht. De minimum inzet was f 800.000; de hoogste bieder betaalde f 1.040.800.

Brug over het Zandpad

Het brugje uit 1460 is diverse malen vernieuwd; zo ook in 1914. Als herinnering daaraan zit in het metselwerk aan de oostzijde van de brug een gedenksteen waarop de namen staan van de schout, de heemraden, de secretaris en de penningmeester van het bestuur van het waterschap Breukeleveen en Tienhoven. Toen koningin Wilhelmina haar 50-jarig regeringsjubileum vierde in augustus 1948 werd de brug door de omwonenden 'omgetoverd' tot een waterval en was over de brug een versierde erehaag gemaakt (zie afbeelding 9). Ik kan het mij nog herinneren.

Het hele complex van kanaal, sluis, brug en woning is door de bekende Vechtschilder Nicolaas



Tobbedansen op de Vecht tussen Slangevegt (toen het huis van Dudok de Wit) en de Kraaienestersluis. Zie de honderden kijkers op de Vechoever. Rond 1900 georganiseerd door Kees de Tippelaar (Kees Dudok de Wit). Collectie Hans van Bommel.

Bastert in een zwart/wit tekening vastgelegd. Jarenlang is hier ook een halteplaats geweest van het Vechtstoombootje (zie afbeelding 10).

Slangevegt

Tegenover de sluis aan de andere zijde van de Vecht ligt de buitenplaats Slangevegt. Het huis dateert van ongeveer 1722 en werd toen al bewoond door de familie De Wit. Tot aan zijn dood heeft hier Leonard Corneille Dudok de Wit (1843-1913) gewoond, beter bekend als Kees de Tippelaar. Hij maakte wandeltochten over de hele wereld. In 1890 liet hij op de Vechtoever bij zijn huis een Museum voor Land- en Volkenkunde bouwen. Na zijn dood wordt de inventaris van zijn museum geveild en het museumgebouw verkocht. Het gebouw wordt verbouwd tot enkele woningen. Kees organiseerde ook allerlei evenementen, waaronder het zogenoemde tobbedansen in de Vecht (zie afbeelding 11). Nu nog krijgt de Breukelense schooljeugd elk jaar gratis poffertjes, betaald uit een fonds opgericht door Kees de Tippelaar; zo ook de schrijver van dit artikel en zijn vader.

Langs dit gedeelte van de Vecht is sprake geweest (of nog steeds deels aanwezig) van diverse agrarische activiteiten:

- Rondom Oudaen: akkerbouw, veeteelt en fruit-

teelt. Schulp sr. woonde in één van de huizen naast Oudaen en beheerde daar een boomgaard. Zijn zoon ontwikkelde daaruit het bedrijf Schulp Vruchtensappen b.v.

- We noemden reeds Jonker Fruit.
- Sluiswachter Van Wijngaarde bediende niet alleen de sluis, maar was ook fruitkweker.
- Stolwijk Vee en Fruit was gevestigd op de monumentale boerderij Rietveldstate, die in 1980 door brand werd verwoest.
- De familie Van Barneveld, nabij het buitenplaatsje Himsma, heeft een veehouderij.
- De familie Verhoef heeft een tuinderij achter de buitenplaats Cromwijck.

De steen- en panoven Vecht en Rhijn

Verder wandelend over het Zandpad zien wij in een bocht van de Vecht aan de overkant een opvallend bouwsel. Het is de laatste van de vele steen- en panovens die vanaf de vijftiende eeuw langs de Vecht gestaan hebben (zie afbeelding 12). Links naast Vecht en Rhijn staat de directeurswoning van de steenoven uit 1803. De goede kleigronden langs de rivier waren de grondstof voor de steenovens. Goede aan- en afvoermogelijkheden via de Vecht en de aanwezigheid van brandstof in de vorm van turf vormden extra gunstige omstandigheden voor de vestiging van



Rechts steenoven Vecht en Rhijn, links de directeurswoning van de steenoven. Zie ook het nog niet bestrate Zandpad met de rolpalen. Schilderij van Evert Jan Ligtelijn rond 1925. Foto Bert de Ruiter.

Achter de schepen, zogenoemde Keulenaars, ligt links De Olifant en rechts de directeurswoning van de steenoven. Prentbriefkaart met poststempel 1908.

Collectie Hans van Bommel.



de ovens.

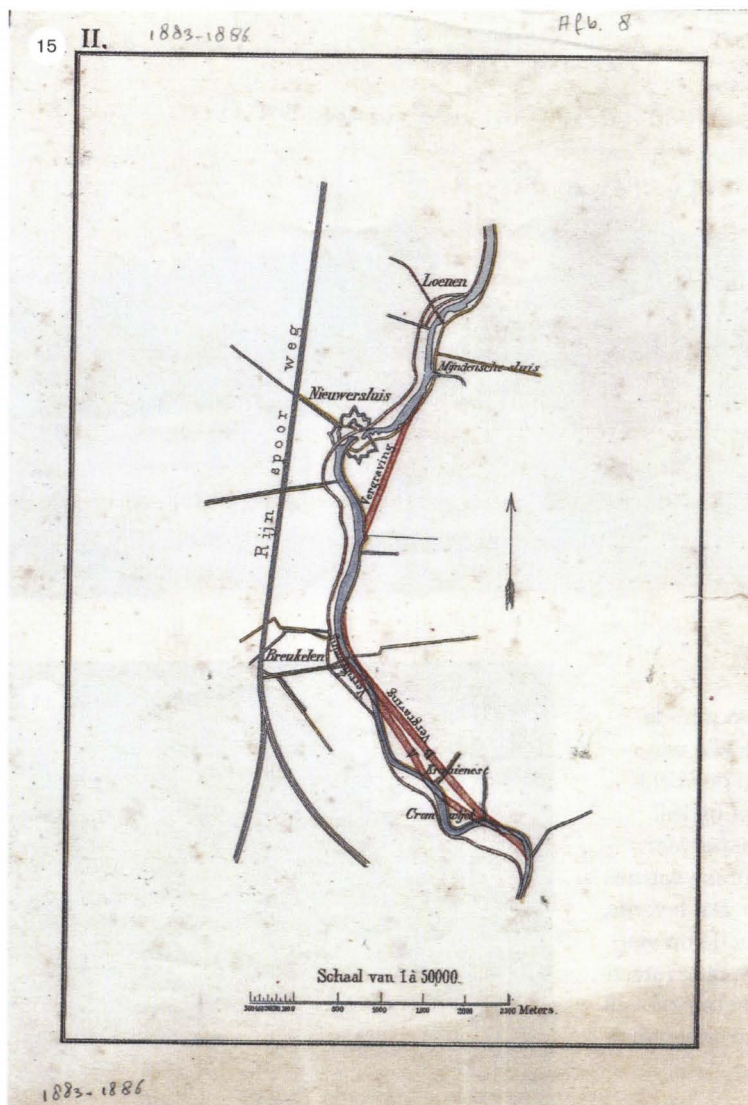
Vecht en Rhijn komt voor het eerst voor in de geschiedenis in 1774. De naam is afgeleid van de Vecht en het tegenover Oudaen in de Vecht uitmondende stroompje Haarriijn. Het bedrijf bestond uit twee ovens die tweemaal per jaar werden gestookt; per periode was sprake van zes weken stoken en zes weken afkoelen. Dat leverde in de achttiende eeuw een jaarproductie op van 1,6 miljoen stenen. Zowel aan de oostzijde (steenoven Cromwijck) als aan de westzijde (steenoven Vecht en Rhijn) staan nog de kleine arbeidershuizen van de arbeiders van de ovens.

De Olifant

Naast Vecht en Rhijn staat de al enkele honderden jaren oude herberg en vroegere wisselplaats voor tuigpaarden De Olifant (zie afbeelding 13). Tot de opening van de A2 was de Straatweg de hoofdverbinding tussen Amsterdam en Utrecht en verversten de rijtuigen hier hun paarden. Vanaf de zeventiende eeuw tot 1956 was hier ook een veerdienst over de Vecht. In de Franse tijd is de weg, rond circa 1812, in opdracht van Napoleon voorzien van klinkers en keien, vandaar Straatweg (Route Impériale no. 2). De naam Olifant zou afgeleid zijn van de zware, hoge diligences, de zogenaamde olifantenwagens, waarmee Van Gend



Tekening van de steenoven Cromwijck door J.N. Bastert, 1873. Collectie Teylers Museum, Haarlem.



Kaart van het plan uit circa 1881 tot kanalisering van de Vecht tussen Breukelen en Cromwijck (zie de rode lijnen). Collectie Hans van Bemmelen.

en Loos het personenvervoer verzorgde tussen Utrecht en Amsterdam (reistijd 5 uur).

Slot

In de bocht van de weg (Zandweg 129/130), vlak voor wij de buitenplaats Cromwijck bereiken, staat een merkwaardig huis met opvallende, half-ronde ramen dat de indruk wekt niet afgebouwd te zijn. Het huis zou omstreeks 1927 gebouwd zijn op grond van Cromwijck waarbij gebruik is

gemaakt van de materialen van de ontmantelde steenbakkerij van Cromwijck (zie afbeelding 14). Mogelijk is ook een deel van de oude opstallen gebruikt bij de bouw van het huis. Dat zou de ronde vorm van de muur kunnen verklaren.

Cromwijck hebben we al eerder behandeld in het deel van de wandeling die liep van Cromwijck naar de Evert Stokbrug in Maarssen-Dorp (zie de opening van dit artikel).

Tot slot nog een opmerking over de Vecht, met name over het deel waar wij zojuist langs gewandeld zijn. Het heeft niet veel gescheeld of het Vechtland-schap was hier totaal veranderd. De Vecht vormde, zoals u wellicht weet, een belangrijk deel van de vaarroute naar het Duitse achterland. De onvrede over de bevaarbaarheid van de Vecht, met name bij Amsterdam, leidde in de negentiende eeuw tot allerlei plannen voor verbetering ervan. Omstreeks 1881 is er een plan ontwikkeld om de Vecht vanaf Breukelen tot Cromwijck te kanaliseren (zie afbeelding 15). De Vecht zou dan buiten gebruik worden gesteld en ten oosten ervan zou dan een nieuwe vaarroute komen. Gelukkig is het plan niet doorgegaan en werd een ander

plan ontwikkeld en uitgevoerd: het Merwedekanaal. ●

Bronnen

- M.A. Dukes-Greup, *Vecht en Veste*. Proefschrift (Delft 1993).
- A. Manten en Marina Laméris. Breukelen. *Geschiedenis en Architectuur*. Monumenten-Inventarisatie Provincie Utrecht (Zeist en Utrecht 2008).

Herinneringen aan zuster Margareth van Priorij Emmaus

Nona van Berkel-Groten

Enige tijd geleden werd ik benaderd door Michel van Schaik met de vraag of ik een artikel wilde schrijven over de geschiedenis van De Cloese met als rode draad de persoon van zuster Margareth Barenbrug. Als oud-leerling van De Cloese (1986-1987), maar ook als haar Cloese-secretaresse (1988-1993), wil ik dit heel graag doen, temeer omdat zuster Margareth zoveel betekend heeft voor mij en voor veel andere oud-leerlingen. Zuster Margareth was ook buiten het klooster geliefd. Vele inwoners van Maarssen kenden haar. Dagblad Trouw schreef bij haar overlijden: *'Zuster Margareth was een combinatie van intelligente vroomheid, praktisch inzicht en oog voor mensen.'*

De Cloese

De Kanunnikessen van het Heilig Graf waren oorspronkelijk afkomstig uit het klooster op

de Heilig Landstichting bij Nijmegen. Nadat zij tijdens de Tweede Wereldoorlog hun klooster moesten verlaten, waren zij tijdelijke gehuisvest in achtereenvolgens Ell, Bergeijk en Laag-Keppel. In 1949 vestigden zij zich op kasteel De Cloese bij Lochem. Deze naam werd ook de naam van het opleidingsinstituut dat in 1933 werd opgericht door de Kanunnikessen van het Heilig Graf, een kloosterorde met een eeuwenlange traditie in onderwijs en vorming. In 1957 verhuisde de priorij vanuit Lochem naar Maarssen en vestigde zich op het landgoed Doornburgh aan de Diependaalsedijk in Maarssen.

Bij De Cloese volgde je in eerste instantie een opleiding tot doktersassistente. Begin jaren tachtig werd het een opleiding tot (medisch) secretaresse en in de jaren negentig konden de leerlingen een keuze maken uit een verdieping in de medische of



Samen warm eten in de eetzaal van de Priorij.

in de bedrijfsmatige richting. De leerlingen woonden in het koetshuis en het poorthuis en kregen les in de 'bungalow', een bijgebouwde barak bestemd voor onderwijs. In 1997 werd het besluit genomen de opleiding van De Cloese op te heffen. In de loop der jaren had het instituut zo'n 1500 meisjes opgeleid (zie afbeelding 1). Het koetshuis en het poorthuis werden daarna als gastenverblijf ingericht.

Zuster Margareth, directrice en priorin

Zuster Margareth werd geboren op 30 juli 1933 in Tilburg en overleed op 27 december 2019. Ze kwam uit een zeer warm gezin met drie zussen en een broer. De katholieke identiteit was erg belangrijk in het gezin. Na de middelbare school ging ze naar het conservatorium. Ze had al snel in de gaten dat het niets voor haar was om de rest van haar leven muziekles te geven en besloot daarom op haar 19e naar De Cloese in Lochem te gaan. Het was niet haar bedoeling om in te treden als zuster, maar tijdens haar tweede jaar op De Cloese realiseerde ze zich dat het religieuze leven toch wel bij haar paste. Ze is nooit doktersassistente geworden; nee, ze wilde zuster worden. Het leven van zuster Margareth stond in het teken van het leven in de Priorij en zeer zeker ook van

De Cloese. In 1971 trad zuster Baptista af als directrice van De Cloese en werd zuster Margareth, tot die tijd assistente van zuster Baptista en mentrix van de meisjes, haar opvolgster. Enkele jaren na het sluiten van De Cloese werd zij door de gemeente gekozen tot priorin; een nieuwe uitdaging voor haar, en dat op haar 68ste! Ze ging eraan staan, twaalf jaar lang, al vond ze die nieuwe functie niet gemakkelijk. De gemeente werd ouder en kleiner en er waren veel vragen over de toekomst. Met haar opgewektheid en haar grote energie slaagde ze er echter in om de bezielende kracht van de gemeenschap te zijn, om mensen samen te brengen en een sfeer van gastvrijheid en hartelijkheid te scheppen.

Kennismaking met De Cloese

Waarom koos ik voor een jaar van vorming en opleiding aan De Cloese te Maarssen? Eerlijk gezegd ging mijn voorkeur ernaar uit om na het behalen van mijn havo-diploma naar de pabo te gaan. Echter in 1986 was er een overschot aan leraren, heel anders dan nu! Mijn ouders adviseerden mij daarom om te gaan kijken bij andere opleidingen. Via-via hoorden mijn ouders over De Cloese in Maarssen. Ik herinner me nog als de dag van gisteren dat ik samen met mijn ouders



Wandelen met zuster Margareth.

vanuit Tilburg naar Maarssen reed. We werden ontvangen in een spreekkamer van de Priorij. Ik was ontzettend zenuwachtig, maar toen zuster Margareth binnenkwam en even met ons sprak, voelde ik me direct op mijn gemak bij haar. Mijn vader had tegen mij gezegd dat hij aan haar zou vragen of er ook nog wel eens Cloese-meisjes intraden vanuit de opleiding. Ik wilde natuurlijk niet dat hij dit ging vragen, maar hij deed het toch (mijn vader was een gelovig man en zou het misschien mooi gevonden hebben als één van zijn zeven dochters zou intreden). Zuster Margareth moest om deze vraag hartelijk lachen. Ze stelde mijn vader teleur met het antwoord: *'dat zij de laatste Cloese-leerling was sinds 1952 die ingetreden was.'* Na een kennismakingsgesprek mocht je een lesdag komen volgen om de sfeer te proeven van het Cloese-leven. Je volgde dan de lessen en at mee met de groep en je had een persoonlijk gesprek met zuster Margareth om nader kennis te maken met elkaar.

Tijdens het Cloese-jaar kreeg iedere leerling van haar echte, persoonlijke aandacht. Na de lessen nam ze altijd een leerling mee voor een wandeling langs de Vecht (zie afbeelding 2). Daarbij kon je alles met haar bespreken en stelde zij je diverse vragen, zoals over hoe je je voelde binnen het groepsleven, over je situatie thuis, wat je na De Cloese wilde gaan doen en ze informeerde naar je (eventuele) vriendje, enzovoort. Iedere leerling voelde deze gesprekken als zeer waardevol.

Opleiding én vorming

Het was niet alleen de opleiding waarvoor je op De Cloese zat. De vorming nam een zeer belangrijke plek in. Zuster Margareth werkte er - samen met de medezusters en externe docenten - hard aan om ons op persoonlijk, maatschappelijk en cultureel vlak een bredere blik te geven. Ieder trimester werd afgesloten met een bijeenkomst waar de ouders voor uitgenodigd werden. Zuster Margareth stelde dan een groepje leerlingen samen, dat alles voor deze middag moest regelen. De middag werd afgesloten met een eucharistieviering. Na de viering was er een lopend souper in de refter van de Priorij, waar ook de zusters bij aanwezig waren. Als groep organiseerden we ook een avond voor de bewoners van het bejaardentehuis

Maria Dommer. Dit waren altijd zeer geslaagde avonden, die meestal afgesloten werden met een polonaise met de bejaarden en de Cloese-meisjes. Je bracht tijdens het Cloese-jaar ook een bezoek aan een rechtbank en aan verschillende afdelingen van een ziekenhuis of van een groot bedrijf, bijvoorbeeld Heineken. Ieder jaar werd een excursie naar Amsterdam en Den Haag georganiseerd. Je kreeg tijdens je Cloese-jaar les in diverse vakken. In mijn jaar waren de vakken onderverdeeld in talen, medische kennis, administratieve vakken en vormingsvakken. Onder de talen vielen Nederlands, Engels (Cambridge) en Duits (Goethe). Er werd lesgegeven door externe docenten en door zusters. In mijn tijd kregen wij Engels van zuster Dismas. Zij was een strenge, maar rechtvaardige 'teacher'! Onder de medische kennis vielen anatomie, fysiologie, pathologie, medische terminologie en gezondheidskunde. De administratieve vakken waren financiële administratie, secretariaatswerkzaamheden, machineschrijven en werken met de dictafoon. Pas in het tweede trimester kwamen hier lessen bij in tekstverwerken. De lessen machineschrijven en dictafoneren werden gegeven door zuster Caecilia en tekstverwerken door zuster Mirjam. Aan beide zusters heb ik zeer goede herinneringen. Zuster Caecilia zag ik als een lieve oma, alhoewel ze ook boos kon worden als je niet goed je best deed. Wat heeft zij vele uren besteed aan de kaartenbak die voor haar heilig was. Hierin zaten alle correspondentiekaarten met de adresgegevens van oud-leerlingen.

Zuster Mirjam kwam vaak over als de serieuze zuster maar was ook zeker in voor een grapje. Ik herinner mij nog goed dat ik tijdens het theedrinken met de meisjes tegen haar zei: Zuster Mirjam, misschien is het wel leuk om de theemuts van de meisjes eens op te zetten in plaats van je sluijer. Ik dacht dit doet ze nooit, maar ja hoor ze deed het direct. Zo was zij dus ook. Ik kon het goed met haar vinden. Voor het surveilleren bij de toetsen werden vaak de heer en mevrouw Van der Laan uit Maarssen gevraagd of dokter De Mol, die de huisarts was voor de zusters en ook voor de Cloese-meisjes. Dokter De Mol zat samen met mevrouw Haisma in de Raad van Toezicht; door hen werd samen met zuster Margareth het beleid van De Cloese bepaald.

Welkomstwoord bij het
begin van een nieuw
Cloese-jaar



3

Terugdenkend aan zuster Margareth

Zuster Margareth zei ooit in een interview over de opleiding: *'Wij geven de Cloese-leerlingen een brede basis mee om hier later mee aan de slag te kunnen'* en zo voelt het ook. *Wat wij tijdens het jaar op De Cloese hebben mogen leren en ontvangen van zuster Margareth neem je in je persoonlijke leven mee. Zoals mijn vader elf jaar geleden op zijn sterfbed tegen mij zei: 'Wat jij bij Zuster Margareth hebt geleerd in jouw Cloese-jaar, gun je ieder meisje van 18 jaar. Je bent mede door haar als persoon zo enorm gegroeid.'* Een mooier compliment is er denk ik niet voor haar. Ik heb zuster Margareth eigenlijk nooit gezien als een zuster. Ze was op haar manier zo ontzettend modern in haar gedachtegang. In de jaren dat ik voor haar werkte, hebben wij een enorme vertrouwensband opgebouwd, die ik tot op haar sterfbed in december 2019 heb mogen beleven en waarderen. Ik heb ook enorm veel van haar geleerd. Ze was voor veel leerlingen een tweede moeder. Als ik aan haar terugdenk, komen veel haar typerende zaken en ook warme herinneringen naar boven, zoals:

- Ieder Cloese-jaar stond op het bureau in iedere slaapkamer een welkomstkaartje (zie afbeelding 3).
- In de jaren dat ik haar secretaresse was, hadden

we iedere maandagochtend voordat de leerlingen arriveerden, werkoverleg om alles door te nemen wat er op het programma stond voor die week. Het programma bespraken we in een kwartier en de rest van het uur vroeg ze altijd naar mijn weekend (zie afbeelding 4).

- Ze was altijd 'in a hurry' om op tijd in de kapel te zijn voor de klok van 12.10 uur en voor de vespers van 19.30 uur (zie afbeelding 5).
- Met Kerstmis ontving je een kerstkaart met informatie over hoe het leven op de Priorij ervoor stond.
- De afstand tussen de Priorij en De Cloese overbrugde zij per fiets. Ze ging enorm hard en we waren altijd bang dat haar habijt tussen de wielen zou komen; gelukkig is dit nooit gebeurd.
- Ze zorgde graag voor haar Cloese-leerlingen. Iedere dag werd de koek- en broodtrommel gevuld, zodat we altijd iets te eten hadden als we van het stappen of van Nijenrode thuiskwamen.
- Iedere week was er een 'grote poets' op vrijdag onder leiding van zuster Margareth. Als ze zag dat je niets aan het doen was, werd je meteen door haar aan het werk gezet.
- Wat ontzettend knap was: ze onthield alle namen van de Cloese-leerlingen, inclusief de namen van ouders, broers en zussen.

- De cadeautjes die ze kreeg, gaf ze vaak weer met een warm hart door aan iemand anders.
- Ze wist op één of andere manier alle ballen in de lucht te houden.
- Ze wist precies wat er in de wereld van de jongeren speelde, terwijl haar kloosterleven zo anders was.
- Haar bijzondere lach en haar 'ijdelheid'. Vlekken op haar habijt konden niet en werden meteen weggehaald. Ze vond ook altijd dat haar haar niet goed zat ondanks haar habijt.
- Ze kon genieten van haar momentje achter de bungalow bij mooi weer.
- Oud-leerlingen die een huwelijks- en/of geboortekaartje stuurden of het verlies van een dierbare aan haar lieten weten, konden rekenen op een persoonlijke kaart.
- Haar vele contacten in Maarssen, maar ook daarbuiten.
- Haar angst voor honden; als je een hond tegenkwam tijdens een wandeling, kroop ze altijd achter je.
- Ze was trots op oud-leerlingen als ze hoorde dat deze een goede plek in de maatschappij hadden verworven.

De sluiting van De Cloese en de Priorij

In 1993 stopte ik met mijn baan als Cloese-secretaresse omdat ik ging trouwen. Tot op de dag van vandaag zijn mijn man en ik haar dankbaar dat we in de kapel van de Priorij mochten trouwen. Ik

vond het zo jammer dat ik niet kon blijven, maar iedere dag op-en-neer vanuit Tilburg naar Maarssen was geen optie. Gelukkig bleven wij contact houden. We belden of schreven elkaar vaak. Ze leefde mee met alles wat er in ons leven gebeurde. Ze werd een oma voor onze drie kinderen.

Na het sluiten van De Cloese vertelde ze mij regelmatig haar zorgen over de kleiner wordende gemeenschap. Langzaam werd duidelijk dat de Priorij in de toekomst niet langer door de zusters bewoond kon worden. Tot op het laatst hoopte zij en heeft ze ervoor gebeden dat er een oplossing zou komen om de Priorij te redden. Helaas heeft dat niet zo mogen zijn. Het was voor haar een groot verdriet de Priorij te moeten verlaten. Het loslaten was buitengewoon moeilijk voor haar. Ze koos er heel bewust voor om in Maarssen te blijven wonen, want daar had zij haar sociale netwerk. Vele inwoners van Maarssen kenden haar en zij kende ook heel veel mensen. Ik merkte dat, als je met haar ging wandelen. Je kwam altijd bekenden van haar tegen, waarbij ze dan altijd even stopte om een babbeltje te maken.

Ik heb haar gelukkig een paar keer bezocht in haar prachtige appartement. Het was ingericht met de meubels uit de Priorij. Het voelde daarvoor als een soort thuiskomen voor mij. Bij mijn laatste bezoek had ze voor mij een mand gevuld met alle brieven en foto's die zij in de loop der jaren (1993-2016) van mij had ontvangen. Ik vond het niet te geloven dat ze alles bewaard had en

Ieder Cloese-
jaar stond op het
bureau in iedere
slaapkamer een
welkomstkaartje.



Werkoverleg met zuster Margareth.

het ontroerde mij enorm. Voor mij liet dit wel zien hoe belangrijk wij sinds 1986 voor elkaar zijn geworden. Ik zag haar echt als mijn tweede moeder. Ik kon alles met haar bespreken, zelfs zaken die ik nooit met mijn eigen moeder heb kunnen bespreken. Ik was voor haar een open boek en zij voor mij.

Dapper heeft ze geprobeerd om haar weg te vinden in dit nieuwe leven. Vele vrienden zijn haar trouw blijven bezoeken. Er waren goede momenten, maar de pijn van het gemis bleef. Haar

gezondheid liet haar in de steek; stap voor stap had ze meer hulp nodig.

In de laatste twee jaar van haar leven ging haar gezondheid achteruit, wat ze niet fijn vond. Ze kon niet meer makkelijk naar buiten om te genieten van de natuur en de prachtige omgeving van Maarssen. Ik ben blij en dankbaar dat ik op tweede kerstdag 2019 persoonlijk afscheid van haar heb kunnen nemen, samen met Jurgen, mijn man. Ik heb zoveel mooie, dierbare momenten met haar mogen meemaken die ik heb opgeslagen

in mijn hart en ik hoop ze nooit te vergeten. Een prachtig mens moeten we missen en ik weet zeker dat ze van bovenaf ons allemaal in de gaten houdt. ●

Bronnen

Archieven.nl. Databestand kloosters in Nederland.

A. de Zwart, *'De Cloese, een vormingsinstituut voor meisjes op Doornburgh'*, in: *Periodiek HKM* 4 (2016) 146 e.v.

Toespraak van priorin zuster Mirjam bij het afscheid van zuster Margareth.

N.B. Alle foto's komen uit het archief van Nona van Berkel-Groten.

Vaste plek van zuster
Margareth achter het orgel.



CZOV Excelsior, de oudste vereniging van Maarssen, is niet meer

Rob Franse

'Het was geweldig! En gezellig!' aldus Carla van der Lugt die maar liefst 41 jaar bij Excelsior heeft gezongen. Ik sprak haar op een mooie, zomerse voorjaarsdag in haar achtertuin als vertegenwoordiger van het inmiddels opgeheven koor Excelsior.

Excelsior? Zo zal menigene vragen. Jazeker: de Christelijke Zang- en Oratorium Vereniging Excelsior, opgericht in 1900 en daarmee de oudste vereniging van Maarssen. Het verhaal gaat dat de oprichter, ene Jac. Huussen, aan de drank dreigde te raken. Zijn huisarts adviseerde hem om afleiding te zoeken. Aangezien Huussen graag en veel zong, kwam bij hem het idee op om een zangvereniging op te richten, niet zomaar een zangvereniging maar een heus oratoriumkoor. Een oratorium is een omvangrijk vocaal werk met een veelal geestelijke inhoud, door een koor met solisten verteld, zonder decor, en waar je echt op moet studeren om er een succes van te maken. Over afleiding gesproken... Bovendien schijnt hij dientengevolge nooit meer een druppel drank aangeraakt te hebben.

Het duurde tot 1912 voordat Excelsior de eerste echte uitvoering gaf, met publiek. Kaartjes waren te koop voor 15 cent! Daarna groeide Excelsior, dat 'steeds hoger/beter' betekent, gestaag uit naar drie kinderkoren, een dameskoor, een herenkwartet (kennelijk was het toen ook al moeilijk om aan zingende mannen te komen) en een gemengd koor. Dat was in de jaren zestig. Daarna liep het ledenaantal langzaam terug. Het leven werd vluchtiger en kende meer afleiding zoals de tv. De moderne mens van die tijd had plotseling erg veel keuzemogelijkheden wat betreft tijdsbesteding. In 1972 bestond het koor echter toch nog uit ongeveer 80 leden.

Carla werd in 1979 lid van het koor, dat dat toen

al 79 jaar bestond, na flinke enthousiasmering door haar moeder, die al jaren lid was van Excelsior. Carla heeft een mooie altstem en houdt van zingen. Bovendien waren meerdere ooms en tantes ook lid van dit koor. Het bleek direct een schot in de roos. Zij heeft zelf de tijd niet meer meegemaakt dat er meerdere koren waren en ook niet de tijd dat het vaandel met trots naar iedere optreden meeinging, zoals destijds gebruikelijk was.

In de loop der jaren is het aantal leden steeds minder geworden. Dit kleinere koor heeft overigens met veel plezier en gezelligheid jarenlang veel knap werk geleverd. Jaarlijks werd er tenminste één prachtig concert gegeven, ofschoon dat in de laatste jaren vaak alleen mogelijk was door zangers te lenen van andere koren. Enthousiasme, betrokkenheid en samen zingen bleken sterk verbindende factoren te zijn. Het toewerken naar een echt serieus concert, ondersteund door een orkest, was voor vele leden heerlijk om te doen. Interessant is daarbij dat velen, waaronder Carla, geen noot konden en kunnen lezen. Men luisterde naar elkaar en naar de dirigent en oefende vaak in kleine groepjes door mee te zingen met een orkestopname. Zo studeerde men de echt grote stukken in als de Johannes Passion van Bach, het Requiem van Fauré en de Krönungsmesse van Mozart (zie afbeelding 1). In het jaar 2000 ontving Excelsior zelfs de Koninklijke Erepenning.

Een goede uitvoering geven gaat niet vanzelf. Zoals gezegd moet er veel geoefend worden. Daarnaast heb je een bekwaame dirigent nodig. Niet alleen voor de uitvoering, maar ook en vooral om te oefenen. Excelsior is er door de jaren heen gelukkig steeds in geslaagd om goede dirigenten aan zich te verbinden, hoewel er de laatste

jaren ook wel veel wisselingen waren. Naast het oefenen komt dan nog het runnen van een vereniging en het 'verzorgen' van een uitvoering. Veel regelwerk dus. Iets wat bij zo'n kleine vereniging op een beperkt aantal schouders terecht komt. Carla was daardoor de laatste zes jaar als bestuurslid PR minstens zo druk met 'regelen' als met zingen. Iets wat ze met veel plezier en overgave deed. Ze kent veel mensen in het dorp en stapte daar zonder schroom op af met het verzoek om financieel bij te dragen. Net zo makkelijk reed ze trouwens naar de Achterhoek om daar pompoenen te kopen en die vervolgens in Maarssen op braderieën te verkopen en waarvan de winst natuurlijk naar Excelsior ging. Met veel plezier hielp zij ieder jaar met het ontwerpen van een aankondigingsposter. Veel tijd ging ook zitten in het 'lenen' van ontbrekende stemmen (met name mannen) bij andere koren. Dat al die inspanningen niet voor niets waren,

bleek wel op 18 februari 2020 toen Excelsior haar 120-jarig bestaan opluisterde met een prachtig concert in de Heilig Hartkerk in Maarssen (zie afbeelding 2). Ondersteund door het orkest NASKA uit Amsterdam werd voor 200 bezoekers het Hallelujah uit de Messiah van Händel gezongen, het Coronation Anthem IV, ook van Händel, Psalm 42 van Mendelssohn en als topstuk de Krönungsmesse van Mozart. Dat alles stond onder de bezielende leiding van dirigent Douwe Elderhuis. Het was een geweldig optreden. Naderhand was er niet alleen trots en tevredenheid, maar werd er ook hartelijk gelachen omdat men in eerste instantie de zware kerkdeuren niet open kreeg om daarna te ervaren, toen die deuren eenmaal open waren, dat het hek nog dicht was. Aan de andere kant van het hek stonden de bezoekers al te wachten maar niemand kon zo snel de sleutel vinden. Ach, het kwam allemaal dik in orde, maar dit soort zaken overkomt je wanneer je naast het



Uitvoering van de Johannes Passion in de Heilig Hartkerk in 2010.

optreden ook van alles zelf moet regelen.

Uiteindelijk bleek dit concert helaas ook het afscheidsconcert van CZOV Excelsior te zijn geweest. Nog geen maand later werd men geconfronteerd met de gevolgen van de coronacrisis. Men kon elkaar niet meer ontmoeten en dus ook niet meer repeteren. Een volgend concert plannen was met wel heel veel onzekerheid omkleed. Weinig leden, een tekort aan mannelijke koorleden, weinig aanwas en te weinig nieuwe bestuursleden zouden misschien nog te overleven geweest zijn. Echter, als je elkaar ook niet meer ontmoet en je niet meer kunt plannen, dan wordt het voor veel leden en bestuurders wel heel moeilijk om gemotiveerd te blijven. Men besloot dan ook in januari 2021 het doek te laten vallen en niet meer op te halen.

Erg jammer. Zeker voor diegenen zoals Carla die eigenlijk wel verder wilden. Maar wie weet! Er

wordt voorzichtig gesproken over een heropstart als 'projectkoor'. Een koor dat slechts bijeenkomt vanaf oktober tot en met Pasen, zodat men er van mei tot in september – met de caravan – op uit kan. De veelal gepensioneerde koorleden hebben daar veel behoefte aan. Bovendien is een projectkoor voor de leden veel goedkoper. Je betaalt maar een half jaar contributie en je hoeft niet meer een dirigent voor een heel jaar in te huren. Je herstelt echter wel de vele waardevolle contacten en je kunt weer lekker samen zingen.

Ik zie Carla hiertoe wel in staat; aan enthousiasme en daadkracht geen gebrek! ●



Repetitie voor het concert ter gelegenheid van het 120-jarig bestaan van Excelsior in de Heilig Hartkerk.

De koepel van Vechtoever

Jaap Kottman

Bij praktisch elke oude buitenplaats stond een speciaal gebouwtje dat bedoeld was om tijdens een wandeling door de tuin even te kunnen verpozen en een kopje thee te drinken. Wij kennen ze vooral onder de naam theekoepel.¹⁾ Veel van de oorspronkelijke koepels zijn in de loop der tijd verloren gegaan. Een aantal is weer opnieuw gebouwd, zij het vaak in iets andere uitvoering en soms op een andere plek. De verandering in het gebruik van veel buitenplaatsen in later tijd hield vaak verwaarlozing van de koepels in. In de jaren

zestig van de vorige eeuw kregen ze opnieuw aandacht en werd er gekozen voor herstel in plaats van afbraak. Langs de Vecht staan nog relatief veel koepels, meer dan dertig exemplaren. De buitenplaatsen langs de Vecht hadden hun koepel meestal dicht bij de rivier staan en soms over de weg of het jaagpad heen, direct aan het water. Dit artikel beschrijft één van de meest bijzondere en fascinerende theekoepels van de Vechtstreek, die van de buitenplaats Vechtoever aan de Vecht bij Maarssen.



Vechtoever

Dit bouwwerkje, gelegen op enige afstand van het hoofdhuis, lijkt meer een antiek tempeltje dan een koepel. Het doet denken aan die van de grote Europese landgoederen, waar vaak op het eind van het terrein een dergelijk tempeltje staat. Bij de koepel van Vechtoever is dat de noordwesthoek van het landgoed, afgebakend door de grenssloten van het terrein (zie afbeelding 1). De koepel staat deels in de westelijke sloot die langs het jaagpad van de Vecht loopt. Tegenwoordig loopt naast het noordelijke slootdeel een paadje in de richting van de Diependaalsedijk, zodat nu ook vanaf deze zijde de koepel goed te zien is.

De grondvorm is zeshoekig met op de hoeken uitspringende, rechthoekige hardstenen sokkels boven een bakstenen fundering. De opbouw is in hout uitgevoerd. Op hoge voetstukken boven op de sok-

De theekoepel van Vechtoever in 2020. Foto Jaap Kottman.

kels staan zes sierlijke, Korinthische zuilen met de daarvoor kenmerkende cannelures en kapiteelversiering van acanthusbladeren. De zuilen lijken verdubbeld te zijn door pilasters die daarachter op de hoeken van de koepel zijn aangebracht en die eveneens zijn voorzien van cannelures en een Korinthisch kapiteel. De zuilen dragen het hoofdgestel met een uitspringende getande kroonlijst. Iedere tand heeft een versiering van acanthusbladeren. Het gebouw heeft een plat dak.

Via een hardstenen, gebogen, drietreeds trapje is de dubbele toegangsdeur bereikbaar. De deuren hebben een halfroond bovenlicht, afgescheiden door een horizontale lijst met een fraai radiaal patroon in de ruitverdeling. In de overige gevelvlakken zijn boogvensters aangebracht met dezelfde ruitverdeling en lijst als bij de deuren; daaronder zijn dubbele vensters in acht ruiten verdeeld. Onder de dwarsstijl gaan de deuren en ramen over in houten panelen. Twee van deze vensters kunnen met de panelen naar binnen opengedraaid worden. Ze zijn voorzien van een veiligheidshekje. Bovenaan de vensterbogen zien we zes allegorische kopjes tussen florale C-voluten. Ze stellen de vier seizoenen voor plus de zon en de maan. Vanaf de deur naar rechts zien we de zomer (met bladerkroon), de lente (met bloemenkrans), de winter (oudere man met baard, hoofdbedekking en wapperende haren), de maan (met diadeem met wassenaar), de herfst (Bacchus met druivenkrans) en de zon (met lauwerkrans met stralenkroon). De volgorde van de kopjes lijkt niet logisch, maar die zou veranderd kunnen zijn bij een restauratie. Op een foto uit 1968 is te zien dat toen minstens één kopje verwijderd was (zie afbeelding 2). Verder is links en rechts van de kopjes een rozetversiering aangebracht. Het interieur heeft een gekoofd stucplafond met een reliëfversiering van guirlandes op de zes zijden en bovenaanzichten van geitenschedels op de hoeken.

Hoe zag het oorspronkelijke dak eruit?

De koepel van Vechtoever wordt gedateerd rond 1775.²⁾ Er is geen enkele oude afbeelding van deze theekoepel bekend. Bij verkoopadvertenties in kranten uit 1795-1796 van de buitenplaats



De koepel voor de restauratie van 1968. Foto Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

Vechtoever worden wel tuinmanswoning, koets-huis, stalling en landerijen genoemd, maar geen koepel. Toch zou deze er toen al gestaan moeten hebben. De datering is gebaseerd op het classicistische voorkomen van de koepel, passend in de Lodewijk XVI-stijl van zowel het interieur als het exterieur.³⁾ Op de eerste kadastrale kaart (1811-1832) is de locatie van de koepel wel met de grondvorm aangegeven en op de bijbehorende legenda genoemd. Er is op deze kaart zelfs een tweede koepel getekend en benoemd nabij de Diependaalsedijk. Op een foto uit de vroege twintigste eeuw is de koepel te zien met een plat dak met een sierlijke, houten dakomlijsting of attiek van latwerk. Op de zes hoeken staan robuuste verbindingspalen met daarop siervazen die boven het geheel uitsteken (zie afbeelding 3). Het hoofdmotief van de omlijsting bestaat per zijde uit twee grote, liggende ovalen die met kleine cirkels met elkaar verbonden zijn. In 1920 is de dakomlijsting door brand vernield en daarna niet meer hersteld.

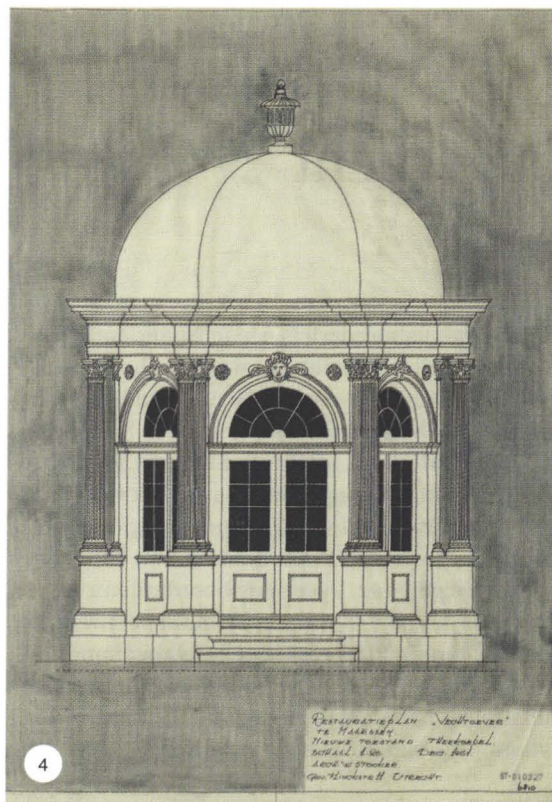


De koepel van Vechtoever met bovenop de attiek met siervazen op de hoeken, zoals het vóór 1900 langs de Vecht stond. Archief HKM.

Restauraties

Voor het behoud van een koepel is onderhoud heel belangrijk. Dat geldt evenzeer voor die van Vechtoever. In 1955 en 1957 werd subsidie aangevraagd voor restauratie. In 1960 werd subsidie toegekend voor restauratie van de gehele buitenplaats. Voor de koepel gold onder meer dat de oude kozijnen en deuren vernieuwd moesten worden. De in Maarssen geboren en van vele restauraties in de provincie Utrecht bekende architect W. Stoker (1892-1983) maakte de ontwerptekeningen voor die restauratie. Hij had sporen op het dak ontdekt die volgens hem wezen op de mogelijkheid van een oorspronkelijk koepeldak. Op de tekening had hij daarom een dergelijk dak toegevoegd (zie afbeelding 4). Het toegekende krediet voor restauratie was echter opgegaan aan het hoofdgebouw van Vechtoever en het duurde

tot 1968 voordat de koepel aan de beurt kwam. Gezien de kosten werd daarbij afgezien van herstel van het koepeldak. Ook waren inmiddels oude foto's opgedoken waarop geen koepel te zien was, maar een attiek boven op het platte dak. Na de restauratie van de koepel in 1968 vond er in 1972-1973 en in 1984 onderhoud plaats aan het schilderwerk. De koepel voldeed in 1985 aan de gestelde eisen volgens een inventarisatie van het cultuurbezit in Maarssen door het Bureau Monumentenzorg Provinciale Planologische Dienst Utrecht.⁴⁾ In 1987-1988 moest er echter weer een grote renovatie uitgevoerd worden. In 1992 verscheen er opnieuw een inventarisatierapport en daarin werd de staat van de koepel goed bevonden.⁵⁾ In 1999 was er weer achterstallig onderhoud en nu, zomer 2021, zou een opknapbeurt wel weer op zijn plaats zijn.



Ontwerptekening voor een restauratie van de koepel van Vechtoever met toevoeging van een koepeldak uit 1961 door architect W. Stoker. Foto Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

Nog een koepel in 1908?

Tussen 1898 en 1910 was de in 1846 in Amsterdam geboren Gerrit Karel Felix van Walree (1846-1910) de eigenaar van Vechtoever. Hij liet het niet na aan familie, maar aan het Witte Kruis, met daarbij een geldbedrag voor de exploitatie als tehuis voor rustbehoevende verpleegsters, die het in 1911 konden betrekken. Twee jaar voor zijn overlijden vroeg en kreeg hij van de gemeente Maarsseveen een vergunning om op zijn terrein een koepel te laten bouwen. Deze zou gebouwd moeten worden door timmerman S. Broertjes die bij de aanvraag ook een bouwtekening had ingeleverd. Het betrof een eenvoudig, vierzijdig, houten bouwwerk met wanden van verticale delen en met een overstekend tentdak. De geplande locatie was waarschijnlijk niet direct aan de Vecht en het bouwsel moet meer als een speel- of

kinderhuisje gezien worden.⁶⁾ Onbekend is of deze koepel daadwerkelijk is gebouwd; vermoedelijk is het er niet van gekomen.

Tot slot

De bijzondere theekoepel van Vechtoever had in het verleden een houten dakomlijsting zoals we op bovenstaande oude foto's gezien hebben. De classicistische vormgeving van de theekoepel laat zien dat er zeer waarschijnlijk voor het ontwerp een architect en/of voorbeeldtekeningen aan te pas zijn gekomen. De ruitverdeling van de bovenlichten en zeshoekige kroonlijst wijzen daarop. Als opdrachtgever komt de zeer gefortuneerde Amsterdamse regent Adriaan Joan Cloeting van Westenappel (1719-1796) in aanmerking. Hij had Vechtoever vanaf 1751 tot 1794 in zijn bezit. Hoewel in het verleden verschillende rapporten zijn uitgebracht die de staat van de koepel als goed beoordeelden, is gebleken dat binnen enkele jaren de kwaliteit van de koepel toch sterk achteruit kan gaan. ●

Noten

1. Zie de advertenties over buitenplaatsen in kranten uit de zeventiende en achttiende eeuw. Te vinden via www.delpher.nl: historische kranten. Daar wordt overigens vaak gesproken over koepel. Zie voor speelhuisjes: Juliette Jonker-Duynstee, *'Speelhuisjes aan de Vecht'*, in: Jaarboekje Niftarlake (2018) 81-105.
2. Bart O. van den Berg e.a., *Theekoepels en tuinhuizen in de Vechtstreek en 's-Gravenland*. Stichting Commissie voor de Vecht en het Oostelijk en Westelijk Plassengebied. (1980) 57-59.
3. De datering is bepaald door architect C.L. Temming Groll die de restauratie van de koepel heeft geleid in 1986. Hij schrijft daarover: 'met in het stucwerk aan de binnenzijde zelfs nog bescheiden reminiscenties aan de Lodewijk XV-stijl'. Zie: *'Een vraag over Maarsse'*, in: Oud-Utrecht 1 (1969) 38-39.
4. Roland Blijdenstein (red.), *Inventarisatie Cultuurbezit Maarsse*. Uitgave Bureau Monumentenzorg Provincie Utrecht (1985).
5. R.S.F.M. Horbach en M. Laman, *Monumenten Inventarisatie Project Maarsse*. Uitgave Provincie Utrecht Dienst Ruimte en Groen (1992).
6. Kadastraal sectie A. 1280.

Bistro Belle en Het Oude Regthuys: van recht tot gerecht

Carlo de Meijer

Aan de Dorpsstraat 12 te Oud-Zuilen, naast de voormalige hervormde kerk, bevindt zich Bistro Belle. Dit restaurant, genoemd naar Belle van Zuylen, is gevestigd in een eeuwenoude dwarshuisboerderij die oorspronkelijk bij Slot Zuylen hoorde (zie afbeelding 1). ¹⁾ Het gepleisterde gebouw met topgevel heeft lange tijd gediend als 'Regthuys' voor het gerecht Zuilen en Swesereng. De functies van het gebouw zijn later veelvuldig gewijzigd. Zo fungeerde het onder meer als gemeentehuis in het begin van de negentiende eeuw.

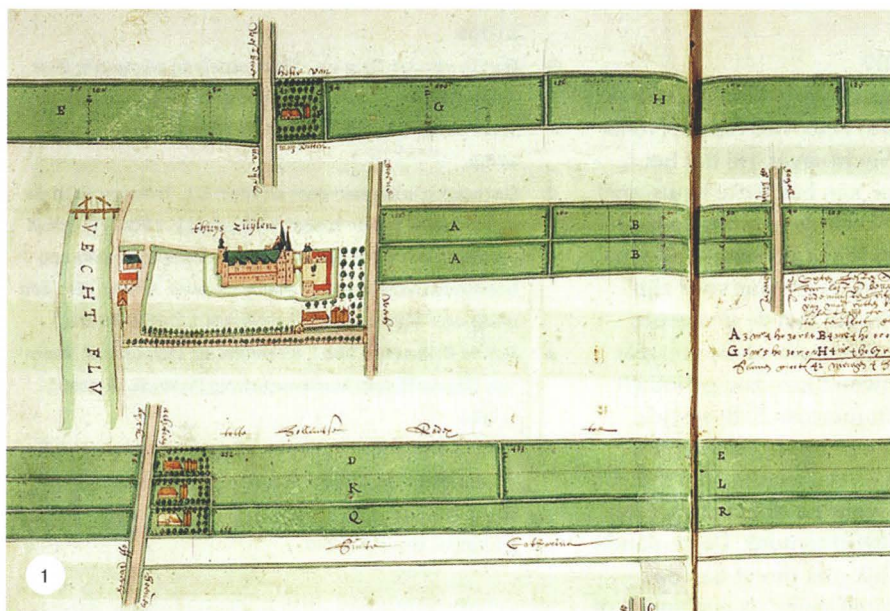
Dwarshuisboerderij

Het pand waarin nu Bistro Belle is gevestigd, heeft een lange historie. De eerste functie was die van boerderij. Het was een zogenaamde dwarshuisboerderij met gelagkamer die tot het Slot Zuylen behoorde.

De dwarshuisboerderij is een in Nederland veel voorkomend boerderijtype, waarvan het uiterlijk van het dwarshuis afhankelijk was van ligging, bodemgesteldheid en bedrijfsvoering. In Noord- en Midden-Nederland, waaronder Utrecht valt, waren dat gewoonlijk boerderijen waarbij het woonhuis-gedeelte dwars op het achterhuis van de boerderij was geplaatst. Beide delen waren voorzien van een eigen dak. Dwarshuisboerderijen zijn bekend sinds het einde van de middeleeuwen; ze combineerden in de regel een boerenschuur met een woning die een niet-agrarische of burgerlijke uitstraling had (zie afbeelding 2). Ze vormen de voorlopers van de luxe villaboerderij.

Veranderingen door de tijd

De oorspronkelijke boerderij heeft in de loop der eeuwen vele veranderingen ondergaan. De boer-



Plattegrond Slot Zuylen, met helemaal links aan de Vecht het koetshuis, Regthuys en hervormde kerk. Uit: Geschiedenis Slot Zuylen. Collectie Slot Zuylen.



Het Regthuys als dwars-huisboerderij. Archief HKM.



Koetshuis van Het Regthuys, Pand Dorpsstraat 14. Rijksmonument.nl.

derij heeft een veertiende-eeuwse kern en aan de zijgevel en achterzijde aanbouwen uit de negentiende eeuw. De boerderij wordt gedekt door een mansardedak, een dak waarbij het onderste deel van het dakvlak steiler is dan het bovenste. Er zit dus een knik in het dak. De aanbouw aan de achterzijde is voorzien van een zadeldak, dat bestaat uit twee tegen elkaar geplaatste hellende dakschilden die elkaar in de nok snijden. Dit type dak is, vanwege zijn eenvoud, het meest voorkomende type dak in Nederland en België, met name in de traditionele bouw.

De boerderij is wit bepleisterd. De voorgevel van het voorhuis staat haaks op de Vecht en het achterhuis loopt parallel aan de Vecht. In de

voorgevel bevindt zich een fraai gedecoreerde paneeldeur met bovenlicht, versierd met een smeedijzeren decoratie. De meeste vensters zijn voorzien van luiken, die in de voor Oud-Zuilen zo bekende rood-witte kleur zijn beschilderd. Het huis werd, samen met het bijbehorende koetshuis en de dienstwoning, in 1858 ingrijpend verbouwd. De uitbouw aan de zijgevel van de boerderij heeft dezelfde detaillering als het tegenovergelegen pand Dorpsstraat 14, dat nog steeds als koetshuis van het Regthuys bekendstaat (zie afbeelding 3).

Het Oude Regthuys

Sinds het einde van de zestiende eeuw deed het huis dienst als Regthuys van het 'Geregt Zuylen en Swesereng'. Naar verluidt zouden al in het jaar 1579 schout en schepenen hier bijeen zijn gekomen om in de opkamer recht te spreken en bestuurszaken te regelen. Voor die tijd werden de zittingen gehouden in het huis van één van de ingezetenen van het dorp. Het dorp Zuilen vormde samen met Swesereng, gelegen aan de overkant van de Vecht, en Westbroek een ambachtsheerlijkheid (zie afbeelding 4). Deze behoorde toe aan de ambachtsheer, in dit geval de heer van Slot Zuylen.

Een ambachtsheerlijkheid was de kleinste bestuurseenheid op het platteland. Deze middelbare of lage heerlijkheid van een ambachtsheer of ambachtswaive werd in leen gegeven door de leenheer, dus de eigenaar van het betreffende leen. De



Het Rechthuys naast de hervormde kerk. Prent van A. Rademaker uit 1732 naar een voorbeeld uit 1615. Archief HKM.

ambachtsheerlijkheid onderscheidde zich van de vrije of hoge heerlijkheid doordat de heer geen jurisdictie in halszaken bezat, zoals misdrijven waarvoor iemand de doodstraf kon krijgen. Naast rechtspraak behoorden ook bestuur en wetgeving tot de competentie van de heer.

De ambachtsheer had ook zogenoemde 'heerlijke rechten', waaronder het recht om de schout (soort burgemeester) aan te stellen en de leden van de schepenbank te benoemen. Ook had hij het recht op bepaalde heffingen, bijvoorbeeld bij de overdracht van land. Zo is in een aantal ambachtsheerlijkheden langs de Vecht tot in de negentiende eeuw het recht van de 13e penning blijven bestaan. Dit was het recht van de heer op een 13e deel van het verkoopbedrag bij transporten van onroerend goed. Aan deze rechten kwam in de Franse tijd evenwel een eind.

De heer liet uitoefening van zijn rechterlijke en bestuurlijke bevoegdheden meestal over aan de door hem benoemde schout. De schout van Zuylen en Swesereng was, naast rentmeester, tevens schout van Westbroek. Het Gerecht Zuylen en Swereng had een eigen schepenbank bestaande uit vijf leden. De schepenen werden elk jaar op voordracht van de schout en schepenbank door de heer van Zuylen benoemd. De schout en schepenen hadden meestal slechts éénmaal per maand zitting. De schout en de secretaris ontvingen f 100,00 per jaar; de vergoeding voor leden van de schepenbank (in 1721 vastgesteld) was slechts f 12,00 per jaar.

De schepenbank

Wat waren zoal de taken van de schepenbank? Veel werk was er niet voor hen. Omdat Zuilen een zogenaamde 'lage ambachtsheerlijkheid' was, moest men voor de hogere rechtspraak naar Utrecht. Ze waren alleen bevoegd om boetes op te leggen en om de hoogte van de verschillende belastingen vast te stellen. Er werden door het gerecht Zuylen aan inwoners, maar ook aan passanten, verschillende soorten belastingen opgelegd. Zo was er een belasting op turf, die vooral van belang was voor de in de Vechtstreek veel voorkomende steen- en pannbakkerijen, maar ook op producten als koffie, thee en tabak. Ook werd er een morgengeld, dat is een belasting op grond geheven, alsmede een familiegeld dat gedeeltelijk naar draagkracht werd opgelegd (toen al!). Daarnaast werden geschillen tussen burgers onderling, en tussen burgers en overheden, maar ook de vastlegging van transporten, de overdracht van het eigendom of het gebruiksrecht van een onroerende zaak, door de schepenbank behandeld. Burgers konden het gerecht bovendien verzoeken een huwelijk te voltrekken wanneer een paar 'niet de gereformeerde godsdienst aanhing'.

Van Oude Regthuys naar gemeentehuis

Het Regthuys heeft daarnaast dienstgedaan als tolhuis en later ook als gemeentehuis. In de Franse periode bleef de schepenbank nog enige tijd functioneren. Men bleef bijeenkomen in het Oude Regthuys. Maar de functie van schout en



Het Regthuys als gemeentehuis met tol in 1875. Uit: Gesigten aan de Rivier de Vecht, P.J. Lutgers.

schepenen verdween. In 1810 kreeg Zuilen een maire (burgemeester) en een adjoint municipal (gemeentesecretaris) aan het hoofd. De functie van maire was feitelijk gelijk aan die van een burgemeester nu.

Daarnaast werd er een conceil municipal (gemeenteraad) van tien leden ingesteld. In 1813 werden de gerechten Zuilen, Swesereng en Oostwaard tot een mairie (gemeente) samengevoegd. Oostwaard was vóór 1811 een apart gerecht, dat in het oosten en noorden begrensd werd door Maarsseveen en verder door de Vecht.

Na het vertrek van de Fransen werd er een gemeenteraad ingesteld. Zo ontstond de gemeente Zuilen. De burgemeester werd bijgestaan door twee wethouders. Het Oude Regthuys bleef nog enige tijd als gemeentehuis in gebruik (zie afbeelding 5).

In 1898 werd in Oud-Zuilen - aan de Dorpsstraat 3 - een eigen gemeentehuis gebouwd naar ontwerp van de architect A. Nijland, dezelfde architect als van de school in Oud-Zuilen uit 1887. Beide gebouwen zijn in neoclassicistische stijl ontworpen. In de gang bevond zich een marmeren herinneringsplaquette met de tekst: *'Den 30sten april van het jaar onzes heeren 1896 ter gelegenheid van het 50 jarig jubilé der ambachtsvrouw douair: Baron van Tuyll van Serooskerken van Zuylen enz: geb. jonkv: F.M. van Weede is door haar aan de gemeente Zuylen dit raadhuis geschonken ter nagedachtenis aan haren geliefden echtgenoot Mr. W.R. Baron van Tuyll van Serooskerken van Zuylen enz: overleden den 29sten october 1878'.*

Het pand, Dorpsstraat 3, heeft als gemeentehuis dienstgedaan tot de opheffing van de gemeente Zuilen in 1954. Wel werd de secretarie in 1929



Het Regthuys rond 1930. Archief HKM.



Bistro Belle. Tripadvisor.

verplaatst naar Huize Daelwijck in verband met de groeiende bevolking van de wijk Zuilen. Na de annexatie van Nieuw-Zuilen door Utrecht in 1954 werd Daelwijck 'hulpbureau' voor de Utrechtse burgerlijke stand.

Bistro Belle

In 1858 werd het Regthuys tot boerderij verbouwd en bleef het als zodanig in gebruik tot 1971 (zie afbeelding 6). In dat jaar was de verbouwing van de boerderij tot gasterij gereed, waarbij het oorspronkelijke plafond dat uit zwarte balken bestaat, bewaard is gebleven. Bij het opstellen van het verbouwingsplan was sterk rekening gehou-

den met de wensen van de eigenaar, baron H.G.I. van Tuyll van Serooskerken. In 1983 werd het huis met aanhorigheden door de nieuwe eigenaar van de baron gekocht. De baron had in het begin van de vorige eeuw alle café's opgekocht om het drankmisbruik tegen te gaan. Het pand werd gerestaureerd en het restaurant Het Regthuys werd erin gevestigd. Tegenwoordig heet het Bistro Belle, naar de bekende bewoonster van Slot Zuylen (zie afbeelding 7). Een sfeervol à la carte restaurant, gelegen in een landelijke omgeving naast het Slot en vlak aan de rivier de Vecht. Waar niet meer recht wordt

gesproken maar waar op een eigen wijze heerlijke gerechten worden geserveerd. De plaats waar de schout en zijn rakkers de boeven onderbrachten zijn nog duidelijk vast te stellen. Belle heeft nog twee oorspronkelijke cellen, die tegenwoordig dienstdoen als wijnkelder. ●

Noot

1. Er bestaat geen overeenstemming over de ouderdom van de boerderij. Verschillende bronnen noemen verschillende eeuwen: veertiende, zestiende en zeventiende eeuw.

Arie van Hof, bakker en verzamelaar

Hans Sagel

Op deze foto zien we de Maarssense bakker Arie van Hof (zie afbeelding 1). Waarschijnlijk tijdens een zondags uitje met de kinderen eind jaren veertig in de omgeving van Soest, poseert hij naast zijn auto. Het is een Chevrolet uit circa 1930 met het nummerbord L-16062.

Op het kenteken, dat ook persoonsgebonden was, gaf de L tot 1951 aan dat de auto in de provincie Utrecht geregistreerd stond. Naast de standaardkoplampen en een flinke claxon is er aan de

voorzijde ook nog een extra lamp aangebracht en in het midden voor de radiator een lidmaatschapsembleem van de ANWB of KNAC. Een trots bezit! Op de zes andere dagen van de week waren Arie van Hof (1903-1975) en zijn echtgenote Jannetje Jacoba van de Broek (1906-1990) hardwerkende middenstanders in hun zaak op de hoek van de Kaatsbaan en de Herengracht. Hij bakte en deed met twee knechts de bezorging, zij verzorgde de winkel. Op 27 maart 1930 trouwde het echtpaar in de Nederlandse Hervormde Kerk te Maarssen. Slechts een paar dagen later nam Van Hof de bestaande bakkerij aan de Kaatsbaan over die daarna al snel werd gemoderniseerd. De ovens, nog met takkenbossen, turf en kolen gestookt, werden vervangen door elektrische ovens. Een grote vooruitgang; minder arbeidsintensief en veel schoner. Het was iets moois om daarmee de 'broodnodige' reclame te maken in een tijd dat er in Maarssen vele bakkers om de klandizie streden. Reclame maken gebeurde onder andere door op

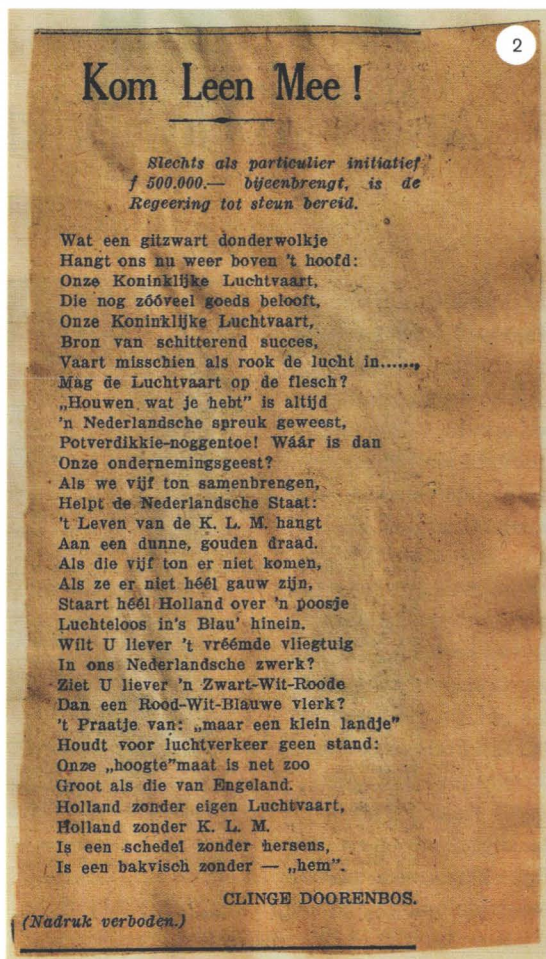


de rieten mand van de transportfiets te vermelden: ELECTR. BAKKERIJ A. van HOF, zoals op een foto uit die tijd is te zien. Het stempeltje van de firma, een andere, eenvoudige reclame-uiting, biedt nog meer informatie. Uiteraard het adres Kaatsbaan 27 (pas later na de omnummering in de Kaatsbaan werd het nummer 2), maar ook nog het telefoonnummer 489. Bijna dertig jaar bestierde het echtpaar zo samen de zaak. Zij kregen in die tijd vier kinderen, drie dochters en een zoon. Arie van Hof was ook een sportief man. Hij turnde bij de gymnastiekvereniging Lycurgus en was ook lid van de Maarssense Zwem- en Poloclub. Dat laatste kwam prima van pas toen een wielrijder, waarvan de broek tussen de ketting was vastgeraakt, op de Herengracht pardoos de Vecht in reed. De bakker haalde hem, vertelde jongste dochter Jannie van Hof mij, met fiets en al in een keer uit het water. Dit bleef niet onopgemerkt en leidde zelfs tot een onderscheiding van het Carnegie Heldenfonds.

Jannie vertelde mij ook, toen ik haar onlangs bezocht, dat haar vader verschillende dingen spaarde, zoals postzegels, sigarenbandjes en lucifermerken; verzamelingen waarvan ze me een en ander liet zien. Tevens vroeg ze mij bij die gelegenheid of de HKM wellicht belangstelling had voor een door haar ouders in twee plakboeken aangelegde verzameling krantenknipsels met werk van J.P.J.H. Clinge Doorenbos (1884-1978); een dichter/schrijver en entertainer die direct bij het begin van de mobilisatie 1914-1918 in Maarssen gelegerd werd. Over zijn belevenissen in ons dorp schreef Clinge Doorenbos, die tot zijn overlijden enige tijd lid was van de HKM, in 1975 zelf een aardig artikel in dit blad. In Maarssen begon hij samen met dorpsbewoners en zijn pianospelende echtgenote een soort cabaretvoorstelling waarmee hij, wegens het succes van de voorstelling op verzoek van hogerhand, ook enige tijd door het land trok om voor andere gemobiliseerde militairen op te treden. Grote naamsbekendheid verkreeg Clinge Doorenbos na WOI vooral door dat hij meer dan vijftig jaar dagelijks een stukje, meestal in rijmvorm, over actuele onderwerpen schreef voor het dagblad De Telegraaf. Door de bovengenoemde schenking met knipsels uit de periode 1925 t/m 1929 bezit de Kring nu een interessante collectie van 359 stukjes van Clinge Doorenbos. Helaas zijn slechts enkele van een datum voorzien en gaan ze niet over Maarssen. Dat zou helemaal leuk zijn geweest. Dat zelfs landelijk nieuws uit die tijd voor ons ook bijzonder kan zijn, wordt mooi geïllustreerd door het gedicht 'Kom Leen Mee' waarbij je je afvraagt of er eigenlijk ooit wel iets veranderd in Nederland (zie afbeelding 2).

Bijna honderd jaar later wordt er nog steeds gediscussieerd en geschreven over staatssteun voor de KLM. We mogen bakker Arie van Hof en zijn echtgenote dankbaar zijn dat ze ondanks hun drukke leven blijkbaar ook nog tijd hadden om dingen te verzamelen en daardoor de HKM iets moois hebben nagelaten.

Clinge Doorenbos woonde heel lang in Bussum, geen wonder dat in het blad van de Historische Kring Bussum (HKB) een mooie, door Marcus van der Heide geschreven biografie over hem

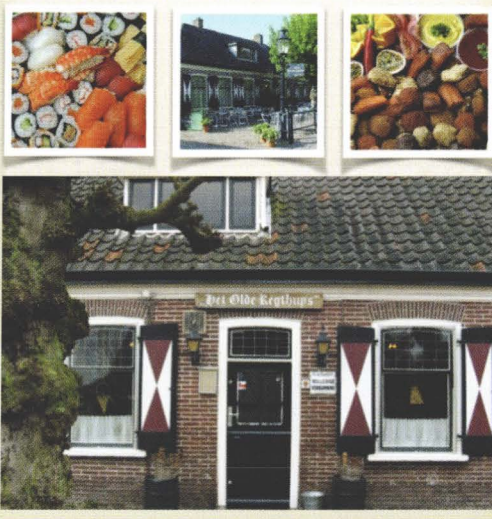


verscheen. Zie Contactblad HKB, Jaargang 16, nummer 2, september 2000. ●

Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, E-mail: hanssagel@gmail.com

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl



HAIRFASHION

maarssen

HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

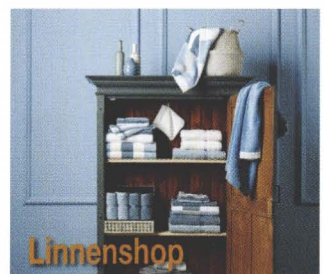
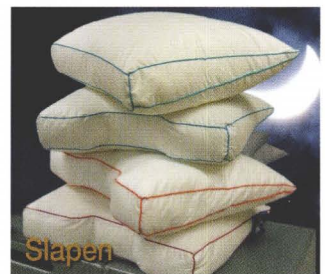
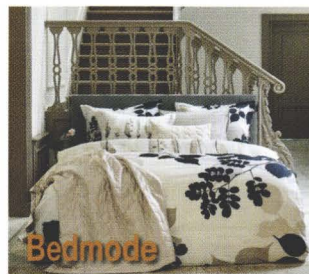
PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL



OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN



de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linneshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarssen
0346-562122
www.degraaffmaarssen.nl



Ritter 
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheeken
verhuur • nieuwbouw

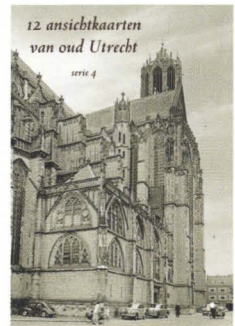
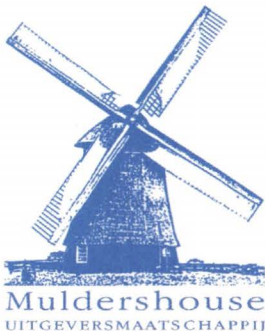
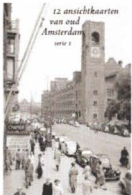
Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 erarittermakelaardij
 @ERA_Ritter



**Afbeeldingen en foto's uit een andere tijd. Kunst van alle tijd.
Gevat in kalenders of doosjes met ansichtkaarten. Bekijk onze website!**



muldershouse.nl